

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»
АНЬХОЙСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІНАНСІВ ТА ЕКОНОМІКИ (КИТАЙ)

ФІЛОСОФСЬКА СПАДЩИНА ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

**ПРОГРАМА ТА МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНИХ ЧИТАНЬ**

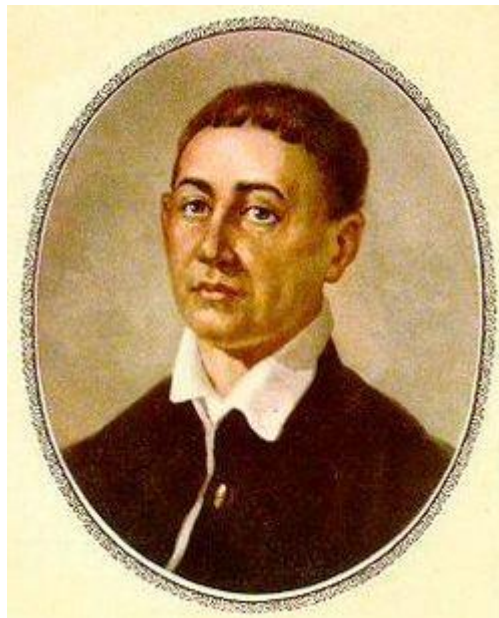
WITHIN THE FRAMEWORK OF THE UKRAINIAN-
CHINESE EDUCATIONAL AND SCIENTIFIC PROJECT
"EDUCATION IN A GLOBALIZED SOCIETY:
PHILOSOPHY, MANAGEMENT, CULTURE (CURRENT
TRENDS, ECONOMIC OPTIONS AND INTERNATIONAL
PRACTICES)"

ОДЕСА-БЕНБУ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»
АНЬХОЙСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІНАНСІВ ТА ЕКОНОМІКИ (КИТАЙ)

до 300-річчя з Дня народження

ФІЛОСОФСЬКА СПАДЩИНА ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

Програма та матеріали міжнародних читань

Within the framework of the Ukrainian-Chinese educational and scientific
project

"EDUCATION IN A GLOBALIZED SOCIETY: PHILOSOPHY,
MANAGEMENT, CULTURE (CURRENT TRENDS, ECONOMIC OPTIONS
AND INTERNATIONAL PRACTICES)"

Одеса-Бенбу
2022

УДК: 101.1

Затверджено до видання вченою радою ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (протокол № 5 від 25 листопада 2021 р.)

Рецензенти:

Кадієвська І. А., доктор філос. н., професор, завідувач кафедри філософії, політології, психології і права Одеської державної академії будівництва та архітектури

Рибка Н. М., кандидат філос. н., доцент кафедри філософії та методології науки Національний університет «Одеська політехніка»

Філософська спадщина Григорія Сковороди. Програма та Матеріали Міжнародних Сковородинівських читань (27 жовтня 2021 р.) / За заг. редакцією О. Б. Петінової; Університет Ушинського, Аньхойський університет фінансів та економіки. – Одеса-Бенбу, 2022. – 78 с.

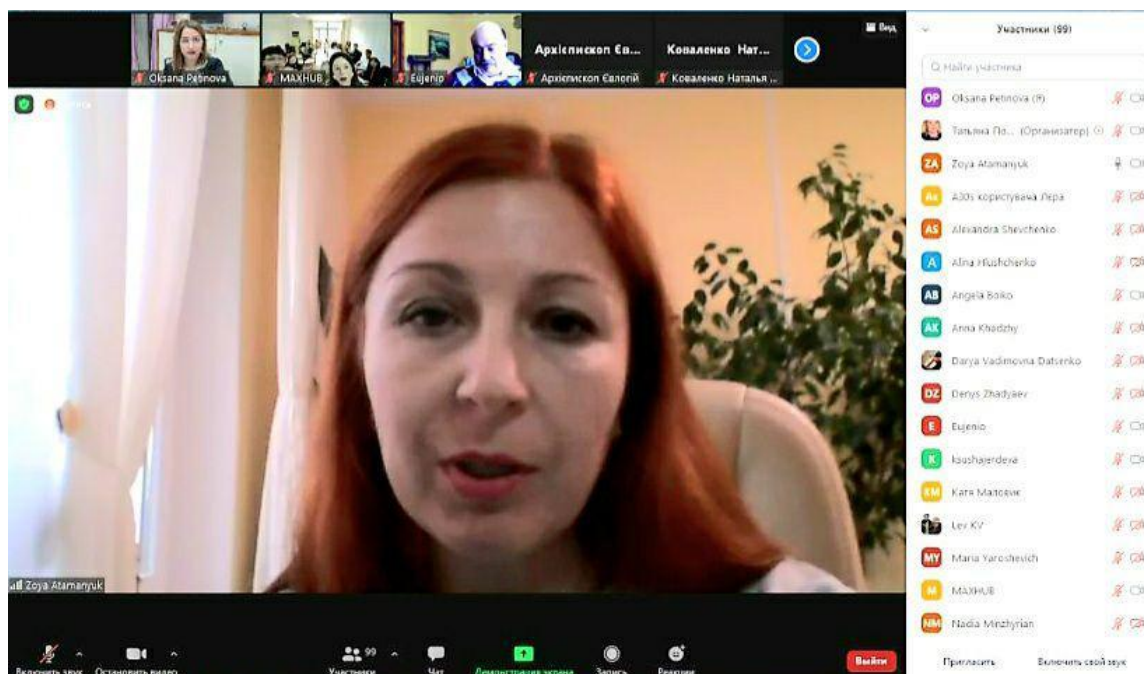
27 жовтня 2021 року напередодні 300-річчя з Дня народження національного мислителя Григорія Савовича Сковороди пройшли Міжнародні Сковородинівські читання. Григорій Сковорода є найяскравішим представником української філософії. Він створив оригінальне вчення, джерелами якого були антична філософія, стоїцизм, епукуреїзм, неоплатонізм, а також християнська світоглядна картина світу.

Готуючись до святкувань, в рамках Меморандуму про співробітництво кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Університету Ушинського разом з Аньхойським університетом фінансів та економіки (Anhui University of Finance and Economics) (КНР) організували міжнародну зустріч. До неї долучились ЗВО – партнери Університету Ушинського: Львівський державний університет внутрішніх справ, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Державний університет «Одеська політехніка», Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку, Черкаський державний технологічний університет, Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», Одеський національний морський університет.

Збірник включає програму заходу та матеріали.

У центрі філософських пошуків Сквороди – проблема людини, її природи та призначення, сенсу життя та щастя. Головна тема філософії – самопізнання людини, розуміння свого сенсу у світі смислів. «Дух володіє Сквородою» – пояснював психологічні джерела філософських мандрівок мислителя його друг і біограф Ковалінський. Підкоряючись внутрішньому голосу, Скворода концентрує своє філософствування навколо тих проблем, які виявляються значущими не лише для нього, а й усього людства загалом. Філософія Сквороди оригінальна своєю парадоксальністю – до ідеї цілісного світу та цілісної людини Скворода приходять через дуалізм матеріального та ідеального.

Зоя Атаманюк

ЗМІСТ

О. Афанасьев, I. Василенко	Г. СКОВОРОДА ЯК МУЗИКАНТ І ФІЛОСОФ: ПОШУК ГАРМОНІЇ.....	6
Н. Коваленко, Н. Рибка	ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА У ПОШУКАХ ЩАСТЯ	7
V. Zharkykh	THE PRESENT-DAY SIGNIFICANCE OF G.SKOVORODA'S PHILOSOPHY OF THE HEART.....	9
I. Янушевич, Р. Іванюта	ШЛЯХИ ДОСЯГНЕННЯ СПРАВЖНЬОГО ЩАСТЯ У ФІЛОСОФСЬКОМУ ВЧЕННІ Г. СКОВОРОДИ.....	12
M. Yaroshevich, O. Petinova	THE MAIN PHILOSOPHICAL IDEAS OF G. SKOVORODA.....	15
A. Voskoboinik, O. Petinova	THE SYMBOLIC WORLD OF GRIGORY SKOVORODY.....	16
D. Gromova, Z. Atamaniuk	ESCHATOLOGICAL VIEWS OF H. S. SKOVORODA.....	19
A. Notareva , Z. Atamaniuk	LIFE OF THE PHILOSOPHER G. S. SKOVORODA.....	20
A. Peduri, Z. Atamaniuk	THE IDEA OF UNEQUAL EQUALITY IN THE PHILOSOPHICAL WORK OF G. S. SKOVORODA.....	21
R. Serebrennikov a, Z. Atamaniuk	G. S. SKOVORODA'S DOCTRINE ABOUT THREE WORLDS AND TWO NATURES.....	22
E. Skyba	THE IMPORTANCE OF THE MAIN SPIRITUAL GUIDELINES OF G. SKOVORODA FOR THE MODERN COMMUNITY.....	23
O. Stovpets	THE EXPERIENCE OF PARTICIPATION IN THE INTERNATIONAL EVENT VISITING PROGRAM FOR YOUNG SINOLOGISTS as an intercultural communication format between scholars from China and Ukraine.....	24
K. Zherdeva, Z. Atamaniuk	GRYGORIY SKOVORODA'S DOCTRINE OF COGNITION BY HEART.....	27
З. Атаманюк, І. Ніколаєва	УЗГОДЖЕНІСТЬ ФІЛОСОФІЇ ТА ЖИТТЄВОГО ШЛЯХУ Г.С.СКОВОРОДИ.....	27
Г. Врайт, С. Бикова	ПРОБЛЕМА ЛЮДИНИ ЯК ЦІННОСТІ У ФІЛОСОФІЇ Г. С. СКОВОРОДИ.....	29
Ю. Міхальова	КОНЦЕПТИ ДРУЖБИ ТА ЛЮБОВІ В ЕТИКО- АКСІОЛОГІЧНІЙ КОНЦЕПЦІЇ Г. СКОВОРОДИ.....	30

О. Одинець	ПРОБЛЕМА ЦІЛІСНОСТІ ЛЮДИНИ У ТВОРЧОСТІ Г. СКОВОРОДИ.....	31
А. Осипов	АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СУЧАСНОЇ ФІЛОСОФІЇ І ФІЛОСОФІЯ СЕРЦЯ Г. СКОВОРОДИ.....	37
М. Разорьонова, З. Атаманюк	НАЦІОНАЛЬНА МЕНТАЛЬНІСТЬ ЯК ФАКТОР СОЦІАЛЬНО- ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ.....	40
А. Семанчук	СИМВОЛ, СИМВОЛІЧНІСТЬ В ФІЛОСОФІЇ Г. С. СКОВОРОДИ.....	42
Я. Урізченко, З. Атаманюк	ЕКЗИСТЕНЦІЙНА БУТІЙНІСТЬ АРХЕТИПІЧНИХ ОБРАЗІВ У КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНОМУ ПРОСТОРІ.....	44
В. Теплицька, В. Жадан	ОСНОВНІ ІДЕЇ ФІЛОСОФІЇ Г. СКОВОРОДИ.....	47
А. Kazanzhy	ETHICAL TEACHING OF G. SKOVORODA AND ITS SIGNIFICANCE FOR THE MODERN.....	49
О. Парадюк	МАКРОНАЛЬДИЗАЦІЯ ІСТОРИЧНОЇ СВІДОМОСТІ СУЧАСНОСТІ.....	50
Y. Chumak, Y. Shcherbyna	GRIGORIY SKOVORODA ON THE MENTAL MORAL LABOR EDUCATION OF CHILDREN AND PANTHEIZM IN THE PHILOSOPHY.....	54
М. Marchuk	THE IDEA OF THE «INNER» MAN IN SKOVORODA'S PHILOSOPHY.....	55
	ПРОГРАМА МІЖНАРОДНИХ СКОВОРОДИНІВСЬКИХ ЧИТАНЬ.....	57
	ХРОНІКИ ВИСТУПІВ УЧАСНИКІВ.....	66

О. Афанасьєв, І. Василенко

Державний університет «Одеська політехніка», Одеса

Г. СКОВОРОДА ЯК МУЗИКАНТ І ФІЛОСОФ: ПОШУК ГАРМОНІЇ

Традиційно Г. Сковороду визначають як мислителя, філософа. І хоча його музична обдарованість була відома, проте сприймалась як деяке не варте особливої уваги хобі, на кшталт маленького штришка до філософської величі. Лише недавно музична спадщина Сковороди стала предметом серйозних досліджень. Тепер доведено, що музика була основою його сприйняття світу, світоспоглядання, світорозуміння.

Це виявилось ще в дитинстві і супроводжувало його усе життя. Відомий легендарний діалог Сковороди і князя Потьомкіна, який на наказом Катерини Другої запрошував Григорія до царського двору, оскільки у вищих колах було добре відомо ще з елизаветинської пори про музичну обдарованість Сковороди, особливо про його співучість, неперевершений голос. Пропозиція була дуже спокуслива, кар'єра могла бути казковою. Знаючи характер і вподобання цариці, а також таланти Сковороди, можна бути упевненим, що він став би не царською іграшкою, і навіть не окрасою співочої капели, якою вже був раніше, а своєрідною перлиною в царському оточенні. І Григорій Савич не міг про це не знати.

Діалог, начебто, відбувався у полі, де паслися вівці, і де Сковорода грав на сопілці. Григорій вказав на вівцю і на сопілку і відповів: «Передайте матінці-цариці, що мені моя сопілка і вівця дорожчі царського вінця». Заради правди, треба поставити під сумнів такий сюжет, скоріш за все, вівця у легенді з'явилась заради рифми. Але суть дуже правдива, і в сенсі пропозиції, і в плані відповіді.

Тут важливо зазначити, справа не в якійсь гордості, або навіть не в любові до свободи, яку одностайно відмічають біографи, а в гармонії світобачення і в розумінні свого місця в цій гармонії. Царська служба за визначенням не відповідає ідеалам гармонії. Звісно, не треба вбачати в таких вчинках якогось «дисидентства» чи натяку на опору існуючому ладу і режиму. Сковорода поважав і існуючі порядки, і «матінку-царицю». Але мислитель розумів недосконалість світу, і не хотів бути часткою цієї дисгармонічності. Саме в цьому сенсі треба розуміти його вислів, викарбований на пам'ятнику: «світ ловив мене, але не впіймав».

Дійсно, Сковорода унікав включення у сталі, але недосконалі державні структури. Якщо б діяльність у структурах могла стати «сродною працею», натяк на який можна вбачати, наприклад, в його діяльності у петербурзькій Придворній співочій капелі, ситуація була б іншою. Але ні, він навіть покинув царську місію в Угорщині, куди був включений у 1950 році, серед іншого, завдяки знанню багатьох іноземних мов. Тоді він і опробував роль мандрівника, три роки мандруючи містами і селами Угорщини, Австрії, Італії. Ці мандри не

тільки значно збагатили його музичний досвід, але й дали додатковий поштовх філософським роздумам.

Його світорозуміння знаходило вихід у зовнішній світ у різних формах: у виконанні пісень і грі на флейті та інших інструментах, у створенні музики, у написанні пісень, а також у текстах як пісень, так і філософських творів. Музика, поезія, філософія становили нерозривну єдність і гармонію в його духовному світі. Філософія для нього була, за його ж висловом, «найдосконалішою музикою», а тяжіння до гармонії, яка найкраще проявлялась у музиці, зумовило спрямованість і назви літературних творів: книга «Симфонія, нареченная Асхань...» або: пісня, кант, духовний концерт, як жанрові підзаголовки. Мабуть, мрією про гармонію можна пояснити дивну, на перший погляд, мову його філософських творів, де поєднувались церковнослов'янські, російські, українські слова.

Звісно, треба брати до уваги і культурні особливості того часу. У Києво-Могилянській академії (колегіумі), де він вчився, музика була основним предметом вивчення і своєрідним способом життя. Музика супроводжувала усі урочистості, які траплялися кілька разів на місяць, і навіть філософські диспути. Перед їхнім початком хор співав гімн, оркестр грав марш, у перервах півчі і оркестр виконували концерти, канти, п'єси.

Сковорода, звичайно, добре розумів, що навколишній світ не завжди і не всюди є гармонічним: добро і зло, духовне і тілесне, земне і горішнє, життя і смерть далекі від гармонічного поєднання. Але спосіб життя, як вираження «мікрокосму» у «макрокосмі» може наближатись до гармонії. І це буде не філософ-викладач, або музикант-службовець, а філософ-мандрівник. Це і є спроба гармонізувати відношення мікрокосму і макрокосму. «Цей мандрівник ходить ногами по землі, а серце його перебуває на небесах і втішається», - писав він.

В такому сенсі, в плані пошуку гармонії, відома несистематичність і навіть суперечливість філософського вчення Сковороди, його скоріше образність, ніж логічність, більша близькість до мистецтва, ніж до наукової раціональності, не є недоліком, а скоріше здобутком.

Таким чином, філософську спадщину Г.Сковороди треба вивчати в єдності з його музичним світобаченням і музично-літературною творчістю, як пошук гармонії.

Н. Коваленко, Н. Рибка

Державний університет «Одеська політехніка», Одеса

ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА У ПОШУКАХ ЩАСТЯ ...

Хочете бути щасливим??? Напевно, що так! Адже кожна людина хоче бути щасливою... Прагнення до щастя складає мету нашого життя...

Але що таке щастя взагалі? Для чого воно потрібно? Чи всім? Як це – бути щасливим? Якими мають бути засади людської поведінки, чим слід керуватися особистості, аби забезпечити для себе та інших глибоке й тривале щастя?

Аби відшукати відповіді на ці запитання та віднайти своє щастя вам обов'язково потрібно звернутися до трактатів Григорія Сковороди. Як і всяка людини на землі, Григорій Савич теж шукав щастя, його роздуми та рефлексії й сьогодні цікаві та корисні для людей. Він був видатним інтелектуалом, багато подорожував, був при дворі цариці Єлизавети, та спілкувався із багатьма найвпливовішими та найосвіченішими людьми свого часу. Отже, його досвід має велику практичну цінність й у наші часи.

Григорій Сковорода основною проблемою людського існування вважав досягнення щастя конкретної людини. Шляхом самопізнання, через яке виявляється «внутрішня», «сердечна», «єдина» людина, ми досягаємо заглиблення у внутрішнє «Я» та розпізнаємо «спорідненість» власної особистості з певним типом діяльності – фізичної або духовної, що і забезпечує можливість спорідненої праці, «що відповідає природним схильностям людини». У цьому Г. Сковорода вбачав справжнє щастя людини

Кожна людина, яка створює матеріальні та духовні цінності, має право на щастя. В цьому Григорій Сковорода був переконаний і стверджував це своїми творами.

Він писав, що заради щастя не потрібно далеко їхати, колінкувата перед сильними світу, бо воно завжди і всюди з людиною. Його тільки треба пізнати. Про це йдеться у філософському творі "Вхідні двері до християнської добродетельності".

Високу мораль народу утверджує Г. Сковорода у "Розмові п'яти подорожніх про істинне щастя в житті". Осмислюючи, в чому суть щастя, Григорій Савич переповідає народні притчі, байки, легенди. Його ідеал найвищих якостей - людина з високою гідністю, яка не плазує перед тими, хто хоче поставити її на коліна.

Така людина буде завжди дбати про тіло й душу і буде щасливою. У творі "Кільце. Дружня розмова про душевний світ" автор говорить про значення спорідненої праці в житті людини, в досягненні людського щастя.

Сковорода стверджує, що біда не в тому, що важко віднайти дорогу до щастя, а в тому, що ніхто не хоче шукати і йти своїм шляхом. Філософ розумів життя як нескінченний пошук істини.

Саме пошуками нетлінної істини людського щастя є твір "Розмова, звана алфавіт, чи буквар світу". "Бути щасливим, - писав автор, - пізнати себе чи свою природу, взятися за своє споріднене діло й бути з ним у злагоді із загальною потребою".

Григорій Савич упевнений, що щастя - це «внутрішнє джерело спокою»: воно - в наших серцях, у любові до природи, до рідного краю. А щоб стати щасливим, необхідно викорчувати скупість, розкіш, честолюбство, духовні злидні. Потрібно дбати про свою душу, адже тільки здорова душа є основою щасливого буття на землі.

Людина, що зрадила свою душу, подібна на птаха, який піймався в золоту клітку ситого життя. Ніякі скарби не можуть принести людині щастя, якщо вона змусила себе все життя займатися ненависною справою заради багатства.

"Філософія серця" Сковороди відображена в його віршах та байках, ниткою вічності тягнеться до наших часів. Наче полум'я, охоплює всі сфери людського життя, спалюючи зло та неправду. Усе природне, близьке серцю вийде освяченим із вогню, принесе людині щастя, посіє в світі добро.

Тому, створювати своє щастя самотійно, роблячи щасливішими людей, які нас оточують. Сковорода завжди був у пошуках щастя і, вочевидь, знайшов ого. Він зумів дати відповідь на запитання, які ніколи не втраять своєї актуальності: «Що таке щастя? І як бути щасливим?» Ось головний рецепт щастя: робіть щасливими інших і буде вам щастя!

V. Zharkykh

Odesa Polytechnic National University, Odesa

THE PRESENT-DAY SIGNIFICANCE OF G. SKOVORODA'S PHILOSOPHY OF THE HEART

The globalized reality of our days is marked by a cardinal transformation of worldview paradigms. Its content consists of new expectations, motivations and choices consonant with the appearance of novel areas of activity in various spheres of life. New ideas and challenges rapidly spread and develop in the intellectual and cultural medium in the worldwide technologically open communication space. It provides a free and almost immediate access to previously unknown information which gives a rich opportunity to compare, analyze and consider choices and orientations that define the sense and quality of contemporary human life. The search for answers and decisions in the context of such considerations is very much conditioned by the philosophical background of a man's life experience.

In changing situations of his life man has been always reflecting on the essence and meaning of his place and destiny in the surrounding social and natural world. Eternal philosophical questions - what am I, who am I, where do I go – have continuously bothered him. It is true that he has not always realized them in their stark importance, but many a time he has come across with challenges that were to be faced and dealt with. Just as often his quest for certainty has left him helpless, ignorant and in delusion. Without finding any adequate answer he persistently continued his search remaining perplexed and uncertain. These questions have accompanied man all through the known history making him stop and think about how he can manage his difficulties. Nowadays they still continue to arise forcing man to reflect and search for the truth in dealing with his dilemmas in concrete circumstances of his own immediate life. Sometimes such intellectual reflections crystallize in philosophical ideas.

The philosophy of Skovoroda G.S. (1722 - 1794) is a vivid example of man's search for truth in shedding light on and coping with the complexity of challenges and unexpected turns of fortune he faces in his life.

Skovoroda G.S is one of the first philosophers of our country, wholeheartedly devoted to the search for the truth and the meaning of those questions. His life was difficult because he met and suffered greatly from human ignorance, injustice and slander. It did not discourage him. He remained an ordinary man, wellmeaning and honest; always busy meeting people, writing letters, poetry and philosophical dialogues. His travels around Europe, during which he could observe and learn a lot, made him understand the truth and the inner sense of philosophy. He wrote: when spirits are high, thoughts are quiet, the heart is peaceful then everything is light, easy, happy and blissful. That in his mind is the sense and meaning of philosophy. Having been to many European countries and tried many occupations he spent the last 25 years of his life wandering and reflecting but never publishing his compositions. His contemporaries compared him with Socrates because, like the ancient philosopher. Skovoroda did not separate his life from philosophic reflection. He was a practicing philosopher closely connected with and naturally integrated into everyday life.

In the three hundred years that separate us from Skovoroda time there have been proposed many versions of what he was in real life and how his philosophy can be interpreted. Both his contemporaries and later researchers of his intellectual legacy agreed that ontologically his philosophy is anthropological. It is oriented at man in his unbreakable unity with nature. Man, his life and wellbeing are the main tenets of his philosophy. Being wellread in ancient philosophy he agreed with Protagoras that in the human world man is the measure of all things. The quality and content of man's life are created by his own effort and agency. The fullness of his life is made by and depends on his own preferences and choices. To live happily man should devote his life to active and purposeful searching for truth which is not given to him by God. It is his duty and destiny to gradually and patiently discover the truth to make his life better and more fulfilled.

The philosophical system, that Skovoroda developed all his life, includes several interlacing areas. Its structure consists of two natures and three worlds. His idea of two natures embraces the nature that gives birth, he calls it eternal, and the nature, that is born which is transient. In their interrelation he distinguishes the concept of spirit and body that is presented in various types of form and matter.

His three worlds include macrocosm, microcosm and a certain symbolic world. Macrocosm is the whole space of the Universe, it is eternal and endless. It includes all that exists on our reality and also a multitude of parallel realities. The Universe has no beginning and no end and resembles a snake that eternally bites its own tail. The elements of macrocosm are interconnected and it is the purpose of man's knowing activity to discover and understand the inner sense of their interaction. Microcosm is the human world. Man's endless search for truth and multiple possibilities to observe, reflect and analyse are, according to Skovoroda, identical to man's aspiration to reach to God without any mediator. Skovoroda reasoned that, since God is nature itself, and man is its creation, it is by knowing God that man

discovers himself. In the process of reaching to God man can know the world and achieve his goals exclusively by his own agency. Turning to God he can overcome his moral drawbacks by consciously and actively relying on and using his inner strength and his ethical sense of social awareness. Man's aspiration to find fulfillment in his search for truth depends on his will to mobilize his resources in developing new abilities. By applying them in some type of creative and productive activity man will realize his potential. Thus he can prove his worth and share in the endlessly complicated picture of the world.

Skovoroda was a religious man and his third world is the symbolic world of the Bible. The Bible for him is a sort of connection between visible and invisible nature. Turning to the Bible is the shortest and the most reliable way that leads straight to God. Though he considered that the legends, presented in the Bible, might be a kind of mystifications, he was sure that their message contains some secret knowledge that is necessary and valuable on man's path to truth. The symbols of the Bible, he wrote, widen man's coarse practical mind. They make man open to and receptive of a different, a new mind, subtle and contemplative, buoyant with hope. The Bible, according to Skovoroda, teaches man how to make his heart noble and to overcome lay urges. The way to understand it is found through realizing that there are two hearts in a man's body. One heart is physical and like all physical things it is mortal, transient, and apt to die. The other heart is symbolic. It is eternal, deathless and ideal. The mortal heart is coarse, the spiritual heart is subtle. The difference between them helps to realize the essence and the truth of human nature. In a symbolic and anthropological sense understanding their duality man is better prepared to face the inevitable eternal philosophical questions. He is better able to know himself and define his purpose and place in his multidimensional interrelations with surrounding reality.

Skovoroda creates his own Philosophy of the Heart. The concept of the heart is treated and interpreted in a special way. He thought that the heart, like everything else, is of double nature, having visible and invisible, evident and hidden components. The heart is not only an organ in the physical body. It is also a specific center of the soul and the nucleus of human nature. That is why it is necessary to differentiate between the earthy heart and the symbolic, spiritual heart. The symbolic heart is the essence of man and the force that supports his earthy life, both physical and spiritual. At the same time the symbolic heart is the deepest spiritual symbol relevant and important for knowing the inner character of man. Knowing it reveals the true meaning of man's nature, intentions and deeds. Skovoroda stressed this point and warned that his outer appearance might be deceptive, for it is only a mask that covers them. The idea of a spiritual heart is relevant not only to human beings. In Skovoroda's universe it is invisibly present in all natural things. The universe is a versatile mosaic of spiritual hearts beating in unison and making it a unified world symbolic heart.

Skovoroda proclaimed the ontologically ingrained interdependence of natural and human reality. Man's knowing himself, as a purpose of life, is impossible without knowing universal ties and interactions in the outside world. Man, in his Philosophy of the Heart, is not only a corporeal body among other corporeal bodies.

It is an entity of a special world, a universe, where corporeal features are interrelated with spiritual essence. Skovoroda understood man as the beginning and the end of every thought and all philosophizing. Man for him is not a physical or empirical creature. The concept of man's essence is found and revealed in his inner, deathless, spiritual and divine nature. In his effort to understand himself man faces a lot of difficulties. He can overcome them not by abstract reflection but by turning to symbolic thinking consonant with his inner life and the eternal sense of being.

Skovoroda was a practicing philosopher who was deeply committed to the search of ethical principles and attitudes. He pointed out that the most important interrelated human ethical qualities were self-knowledge and virtue. Skovoroda's ethics is based on the concept of active and constructive doing which consists of continuous self-improvement.

The significance of Skovoroda's philosophy is relevant today because of its strong anthropological attitude. His Philosophy of the Heart is devoted to man in the totality of his existence. It promotes the idea that it is man who is the master of his destiny. Man's nature, according to Skovoroda, has both corporeal and divine features. Introducing the concept of two hearts, one physical, mortal and transient, the other symbolic, eternal and immortal, he visualizes human agency within their continuous interaction in the context of the unity of the heart and the thought. In this process man's main ethical qualities – self-knowledge and virtue – are developed and verified. Finding balance in their coordination is a hard and difficult endeavor.

The present-day significance of G.S.Skovoroda's philosophy is expressed in his words: everything is difficult unless you have a dream, consonant with your inner spiritual heart and the eternal sense of being, and are determined to realize it .

References:

1. Skovoroda G, S. Sobranie sochineniy. K., 1961. – т.1-2, 1402str.

І. Янушевич, Р. Іванюта

Державний університет «Одеська політехніка», Одеса

ШЛЯХИ ДОСЯГНЕННЯ СПРАВЖНЬОГО ЩАСТЯ У ФІЛОСОФСЬКОМУ ВЧЕННІ Г. СКОВОРОДИ

Щастя — це стан людини, що супроводжується почуттям глибокої моральної задоволеності, особистісне переживання повноти свого буття, результатів своєї життєдіяльності. Тому щастя завжди пов'язане з відчуттям незвичайного підйому духовних і фізичних сил, прагненням до переживання всієї багатомірності буття, а стан щастя прямо протилежно стану пасивності, байдужості, інертності.

У гуманістичній етиці існує думка: для того щоб людина була щаслива, вона повинна «не мати, а бути» — бути морально автономною, самодостатньою особистістю, що відрізняється певними моральними якостями. Тому щастя —

це здійснення внутрішньої волі, процес реалізації найглибшого особистого «бажання» [1].

Які ж умови з необхідністю повинні існувати, щоб людина відчувала себе щасливою? Матеріальне благополуччя та життєвий комфорт — це не щастя, а лише норма людського існування, умова щастя. Щастя можна знайти тільки в процесі самоздійснення, самореалізації особистості. Воно неможливо при пасивному способі життя. Щастя не є безперервний стан радості. У ньому не можна перебувати, як у якійсь «зоні задоволень, що не припиняються». Щастя існує тільки у взаємному спілкуванні, у взаємодії людей. Їм не можна володіти, відокремившись від усіх. Для щастя завжди потрібні інші: тільки тоді, коли інші залучені до «мого» щастя, а я до щастя інших — тільки тоді щастя зберігає свою повноцінність, наповненість.

Таким повинне бути щастя у розумінні видатного українського філософа Г.С Сковороди. Щастя для «українського Сократа» не є безтурботність і спокій, воно завжди сполучене з боротьбою — подоланням тих або інших обставин. Переживання повноти буття, досягнення глибокого внутрішнього задоволення неможливо без подолання власної інертності, пасивності, зовнішніх обставин, нарешті, без подолання «самого себе».

«Як прагнеш бути щасливим, не шукай свого щастя за морями...», — вважав філософ, — бо щастя, воно не тільки поруч із тобою, воно « усередині тебе», «у твоєму чистому серці, у твоїй чесній душі», що живе за законами космосу та Бога. Філософ призиває прислухатися до свого внутрішнього голосу, вислухати себе, тобто ввійти «у храм свій», жити в гармонії із природою, з Богом, тому що тільки це приносить щастя, це передбачене для тебе «блаженною натурою».

Людина досить сильна духом, щоб протистояти злу, вона має ці сили від своєї людської природи. Усе, що залишається робити людині — це «пізнати самого себе», відкрити ці сили в собі та використовувати їх у благо.

Благом для Сковороди є «споріднена праця», яка і надає людині моральні сили, дозволяючи бути щасливим. У байках Сковороди цей мотив є найважливішим для розуміння «щасливого життя».

Мудрі притчі Г. Сковороди говорять про це. В основу байки «Бджола й Шершень» покладена думка про щастя жити своїм ділом, «спорідненою працею», що поєднує найулюбленіше заняття з життям. Сенс басні саме такий.

Шершень запитав у Бджоли, чому вона така нерозумна. Адже вона добре знає, що плоди її праці більш корисні для людей, ніж для неї самої. До того ж люди часто їй шкодять, приносячи замість нагороди смерть, Але бджола не припиняє робити «дурну справу» — збирає мед. Бджола відповіла своєму радникові, що дурень він сам. Мед по подобі й ведмедеві, та й Шершні нечесно його дістають. Бджоли, якби захотіли, також могли б злочинницьки добувати мед, коли б тільки їсти любили. Але для них незрівнянно більша насолода збирати мед, ніж споживати. Для цього вони породжені на світ й будуть робити так, поки не вмруть. А без цього жити, навіть купаючись у меді, для них — сама «люта смерть».

Немає більшої радості, як «жити по натурі». Це означає не прагнути винятково до плотських насолод, а виконувати своє природне життєве призначення. Дотримуватися таких правил у житті – значить догодити Богу.

Спорідненна праця – це таке відчуття щастя, коли ти знаходишся в гармонії із природою. Притча-Оповідання «Вдячний Еродій» розповідає про велику роль природних сил людини у вихованні та навчанні, адже «сокіл досить швидко почне літати, на відміну від черепахі». Ті люди, що пізнали «сродність» становлять, по Сковороді, «плодоносний сад», гармонічне співтовариство людей. Вони з'єднані між собою як «частини годинної машини» причетністю до «спорідненої праці» («сродністю» до медицини, живопису, архітектури, хліборобства, воїнств, богослов'я і так далі.).

У вченні про сродність Сковорода переосмислює в християнському дусі деякі ідеї античної філософії: «Людина – це міра всіх речей» (Протагор); «сходження людини до прекрасного» (Ерос у Платона); життя згідно із природою (стоїки). Своя «сродність» або, за вираженням філософа, своя «стать» є в кожній людині.

Природа допомагає виявити духовні якості, по яких Сковорода вчить судити про людину в притчі «Злиденний жайворонок». Ця притча демонструє, що моральність людині є основою щастя. Мандрівний філософ призиває до гуманності, без якої висохне найважливіше джерело людського щастя – любов до людей і природи, любов до прекрасного, до навчання, прагнення до духовного збагачення. Заповіді справедливості, добра, людяності й працьовитості знаходять відгук у серцях сучасників, так прокладають шлях до свого особистого щастя.

Байкар викриває згубність, що таїться в честолюбстві, «сластолубстві» і прагненні до багатства, розкриває безглуздість і ненадійність багатства, нагадує, що «самі найбідніші раби народжуються із предків, що жили у калюжі великих доходів» і що «багато багатіїв в якийсь день перетвориться в злиденів». Особливо цікава із цього погляду байка «Жаби». Вона показує, що прагнення до багатства пов'язане з небезпеками й тяготами, що не приносять щастя, що приводять до втрати людиною внутрішньої волі, а значить і щастя. Серед байок Сковороди є безліч яскравих сатиричних притч, спрямованих проти ненаситності обжерливого панства, його погоні за славою й чинами. Найбільш виразно ця критика звучить у байці «Олениця та Кабан». Тут, продовжуючи думку про те, що гідність людини визначається не зовнішніми, а внутрішніми якостями, Сковорода висловлює своє негативне відношення до прагнень казацько-старшинської верхівки. Він стверджує, що не родом, не титулами, не чинами й не маєтками визначається гідність людини, а її справами.

Таким чином, ідейно-естетичний зміст «Байок Харківських» дозволяє охарактеризувати не тільки естетичну, але й філософсько-етичну позицію Сковороди, його гуманістичну концепцію прагнення на щастя [2]. Не той щасливий, хто бажає кращого, а той, хто вдоволений тем, чим володіє. Маючи величезне самостійне художнє значення, байки Г. Сковороди разом з тим є

важливим етапом на шляху розвитку філософської думки. Своїм ідейним змістом, постановкою та вирішенням філософсько-етичних проблем вони органічно примикають до світової філософської творчості.

Список використаних джерел:

1. Фромм Э. Иметь или быть / Пер. с нем. 2-е изд. М.: Республика, 1994, – 280с.
2. Сковорода Г.С. Басні харківські. – Харків: Вид-во «Гуманитарний Центр», 2005, –230 с.

M. Yaroshevich, O. Petinova
Ushinsky University, Odesa

THE MAIN PHILOSOPHICAL IDEAS OF G. SKOVORODA

G. Skovoroda often calls it the heart. As long as flesh and blood rule over the heart, as long as a person does not acknowledge their poverty, the path to truth is closed, G. Skovoroda believes: "Not the body, but the soul is a person." The process of searching for and finding the truth is connected with the fact that a person seeks to renounce the corporeal, realizing himself in the transformation of the spirit. This transformation enables a person to find his true being. Having revealed G. Skovoroda's understanding of human life, we must consider how he thought of man himself. For him, man is a small world, a microcosm with its own structure. With its laws of existence. In man is concentrated metaphysically the whole universe, in particular in this microcosm is God. The main thing is how a person differs from everything else that lives in the world. - is the free will of man and morality in choosing a life path.

G. Skovoroda divided man into two parts: internal and external. All the characteristics of the external man are determined by the form of his existence - earthly existence. It is this earthly existence and is the main test of man on his life path and in the knowledge of truth. Most often, the outer man, his being obscures the invisible world (inner man). People prefer the visible to the invisible. This is due to the fact that man has according to his nature two types of mind, lives by two types of laws, has a double life. G. Skovoroda directs his philosophy to purification from mistakes. The process of this purification is determined by self-knowledge and God-knowledge, the unity of these processes. The process of self-knowledge, according to G. Skovoroda, is three-stage. The first stage is the knowledge of oneself as self-existent, as self-willed being. This is a kind of self-identification. The second stage is the knowledge of oneself as a social being. The third stage is the knowledge of oneself as a being that is created and flows in the image and likeness of God. This stage of cognition is the most responsible, because it gives a person an understanding of the general in relation to all human beings. Having overcome the slavish consciousness in himself, G. Skovoroda claims, having raised his thoughts above the earth, a person transforms. The philosopher foresaw the discovery by man of deep

inner spiritual sources, which allow man to become purer, better, to reorient from an exclusively earthly existence to spiritual improvement and to change his own earthly life in accordance with the spiritual. With his work and life G. Skovoroda demonstrated the possibility of deep transformations. Indeed, the ideas expressed by G. Skovoroda do not constitute integrity. They are presented not so much in a strict logical form, as in a figurative form. In the work of a thinker, it is difficult to trace where fiction ends and philosophy begins, and vice versa. Not surprisingly, there are various interpretations of the work of the philosopher. In fact, he himself gave such a space for interpretations. Here everyone can know something of their own, close and understandable to him. And thus the disadvantage of such a philosophy (its unsystematic) becomes an advantage (versatility).

Conclusions: G. Skovoroda's philosophy is a great example of the existence of the philosophy of the Ukrainian spirit as a dynamic, capable of development and continuous improvement of the original system of views, ideals, beliefs, hopes, love, honor, conscience, dignity and decency; it is a kind of search and determination of the Ukrainian people of their place in the socio-historical process, a call to humanism and "related" to human nature of action.

References:

1. Сковорода Григорій: ідейна спадщина і сучасність / відп. ред. І. П. Стогній; Переяслав-Хмельницький держ. педагогічний ун-т. Київ, 2003.
2. Сковорода Григорій: образ мислителя. К., 1997;
3. Табачников И. А. Григорий Сковорода. М., 1972;
4. Ушкалов Л. В., Марченко О. В. Нариси з філософії Григорія Сковороди. Харків, 1993.

A. Voskoboinik, O. Petinova
Ushinsky University, Odesa

THE SYMBOLIC WORLD OF GRIGORY SKOVORODY

G. Skovoroda is an outstanding representative of the Baroque, who mastered its aesthetic principles. He turns to the form of thinking in images, to allegory and symbolism, which contributed to the search for the secret meaning of things around the world and the meaning of human life. G. Skovoroda's philosophical views are distinguished by originality and originality. Researcher Kudrinsky calls him a "philosopher without a system." Symbolization is a powerful tool of figurative achievement of reality, it serves as a deep fundamental means of all human cognitive activity. The symbolism of Skovoroda is manifested in the constant appeal from ideal, abstract objects to the concrete - life, nature, art. The philosopher tried to use symbols and images while playing, but in this game he invested the deep meaning of the achievements in the field of philosophical knowledge that have accumulated over

the centuries. He gave an important place to the symbol and made it one of the central categories of his teaching.

Not only concepts have a symbolic function in Skovoroda. All without exception, the facts, both historical and any specific being in general - the whole world with all its components, the philosopher interprets symbolically. A symbol is a source of light that illuminates a person's path to knowledge. It is a language with which one could express the inner meaning of images. Each symbol does not have a definite, established and clearly defined meaning. Images and symbols are completely independent formations, their content does not depend on anything other than themselves. In each symbol there are three layers of being: simple, naked being, being depicting, the hidden meaning of the image.

To comprehend the meaning and hidden meaning of a symbol means to divide, to learn to distinguish the layers of being. The Bible occupies a central place in the system of symbolic worldview of G. Skovoroda. He constantly appeals to the authority of Scripture. Skovoroda's attitude to the Bible is very lively, passionate and in love. The very feeling of love is the explanation of such a special place of the Bible in the work of the thinker. The symbolic interpretation of the Bible was not a new phenomenon.

The idea of the duality of the world, initiated by Plato, runs through all the philosophical works of G. Skovoroda and is organically connected with the fundamental theory of G. Skovoroda about the three worlds. According to Skovoroda, all three worlds consist of two natures - visible and invisible. Visible nature - perishable, corporeal, lower nature. The invisible is the eternal, blissful, main nature. G. Skovoroda considers the literary understanding of the Bible to be harmful and shameful. External understanding of the word of the Bible, not its Spirit, leads to heresies, bigotry, the formation of sects. When the hidden meaning is known in the Bible with the help of figures (symbols), the mystery of the beginning, of eternity, is revealed to a person. The symbols are actually shrouded in darkness. This is a kind of protection of the truth from harmful interference.

The symbols used to represent the beginning were the words "ring", "circle", "root", "spark", "father". "Circle", "wheel" is the most important symbol of divine existence, both for the individual and for all mankind. The wheel is an image that conceals the boundless Wheel of God's Eternity. In the work of G. Skovoroda, the cycle occupies almost a central place. The circular movement of the spirit is a methodological principle for the philosopher. The whole development of mankind and its history is connected with such a movement. G. Skovoroda emphasizes that real life is therefore symbolized by a sphere and round objects, that it is the most complete, closed form.

The symbol of the cycle, strange as it may seem, is a snake. The symbol of the serpent played an important role in the religious beliefs of antiquity. The snake is an image of a sea monster, it is a symbol of the Cosmic Waters. With the victory of the deity over the serpent began the process of formation of the universe. Carefully reading the works of G. Skovoroda, you notice a variety of plant and animal symbols. As D. Chizhevsky notes, they occupy a very special place in the system of symbolic

worldview of the philosopher. In his works Skovoroda himself proposed his own typology of symbols. The main characters include: Animals and birds, Fantastic animals, Plants and flora, Still life, Products of human activity.

Each animal in them is endowed with human features and it is easy to recognize a person by them. The symbol of the animal should not be detached from the content of the fable itself, otherwise all meaning is lost. A dog, for example, is a symbol of a liar in one fable or a symbol of a wise man in another (the fable "Dog and Mare"). Nightingales and larks are more like people who make their own. These images are neutral. The pig's dirty way of life has always been likened to the unclean, sinful habits of men. An intelligent person who makes his decisions without haste is often likened to an owl or a cancer.

The life of the universe, the cosmos is the same as the life of a plant. This is a process in which unity decomposes into plurality. The rhythm of plant life is reminiscent of the cycle. That is why G. Skovoroda so actively appealed to the use of this image. G. Skovoroda compares a man with a full ear of wheat. In man, the "true grain" must come out of man's appearance over time. But for this to happen, the human appearance must perish, leaving only force. It means being born again. This dualistic idea is an ontologization of G. Skovoroda's symbolism: in order to reach the inner meaning, it is necessary to discard everything superfluous, external, like the husk of a plant. The inner world is the meaning of the outer. In order to depict this relationship, G. Skovoroda also uses symbols. G. Skovoroda emphasizes the emanations of God in man, nature and the Bible. The divine is supposedly spilled in the world, in matter and beyond. The frying pan is the creator of the original "cordocentric philosophy", in the center of which appears the heart as the bearer of divine light. The heart is the realm of the subconscious. It is the core of man, it is a reflection of the inner meaning of life of each individual. In man, the heart is an unlimited abyss, a source of thoughts and desires. Biblical stories, historical plots, natural and cultural phenomena acquire symbolic significance and appropriate interpretation.

In each symbol Skovoroda sees three degrees of being: a simple creature - "naked"; a creature capable of imagining; hidden meaning of the image. The symbolic form of Skovoroda's philosophical thinking tries to embrace the whole sphere of being and the sphere of thinking. Each image in Frying Pan is an ambiguity of symbolic forms that have many meanings.

Examining the philosophical heritage of the famous Ukrainian thinker Skovoroda, we considered the main issues and problems related to the symbolic richness of the philosopher's works. The general conclusions of the work are contained in the following provisions: Gregory Skovoroda is a bright representative of Baroque symbolism. The main feature of divine existence in terms of Baroque - omnipresence. It is, so to speak, "logical" and "methodological" - the answer to each question cannot ignore the relation to the being in question, to the existence of the absolute - God. Applying a symbolic form of thinking, G. Skovoroda seeks to simultaneously replace the dry, concise, terminological delineation with fantastic-symbolic structures. For example, in order for a person to be able to find and

understand the deep inner meaning of the Bible, it is necessary to interpret this book symbolically. As Skovoroda does, he transforms it from a purely theological book into a philosophical one. Skovoroda's symbolism has an inner affinity with mystical experiences. The frying pan re-highlighted the role and place of symbolism in connection with the ancient and patriarchal tradition. The internal language of any thought is a symbol. It is in him that the living integrity and ambiguity of living experience are not distorted.

References:

1. Gorsky V. S. On the question of the sources of symbolism of Hryhoriy Skovoroda // Skovoroda Hryhoriy: the image of a thinker. Kyiv: Institute of Philosophy of the National Academy of Sciences of Ukraine, 1997. P. 157 – 165.
2. Valyavko I. Understanding of the philosophy of Hryhoriy Skovoroda in the works of Dmytro Chyzhevsky // Skovoroda Hryhoriy: the image of a thinker. Kyiv: Institute of Philosophy of the National Academy of Sciences of Ukraine, 1997. P. 196 – 212.
3. Kovalchuk N. Symbolic system of Ukrainian culture. Kyiv: KM Academy Publishing House, 2002. P. 93 – 117.
4. History of philosophy in Ukraine. In 3 volumes. K. : Scientific Opinion, 1987. 398 p.

D. Gromova, Z. Atamaniuk
Ushinsky University, Odesa

ESCHATOLOGICAL VIEWS OF H.S. SKOVORODA

Everything that has a beginning has an ending, but how to spend the part that is between them? I am highly interested in the topic of discussion “The eschatological views of Hryhoriy Skovoroda as well as the philosophical reflection of the writer. During the course of my research and analysis of his works, I understood the author, his attitude to life, what he considered important and the philosophy, which Skovoroda promoted. I would like to emphasize and highlight the philosophical views of Hryhoriy Skovoroda his vision of life and the world in general, and how in his works the theme of eschatology is traced.

I would like to draw your attention to the definition of the word “eschatology” itself. Eschatology from the ancient Greek means "end" and is a branch of theology and philosophy, which is a system of views and beliefs about the end of the world, as well as the fate of mankind and the universe after it. As for the imprint in Skovoroda's work, the main semantic accents of the philosopher are thought of as advice on how to most intelligently equip a temporary existence in a mortal body, to carry out this existence with dignity - to become wise, unpretentious and finally complete the "bestly" state and turn into ... In addition to the above, the classic feature of his philosophy is the understanding of reality - the inner, the soul. In general, this concept is reduced to the idea that the sacred center of the human soul is the heart -

the source and focus of refraction of all desires, emotions, feelings. Skovoroda really defends this position in details.

He saw a happy life as the first goal, it was reflected in his works : "We seek happiness in countries, centuries, and it is everywhere, and always with us; as the fish is in the water, so we are in it, and it is near us seeks us itself. "The most necessary thing for a person is happiness, "peace of mind." It is available to all, it consists in knowing oneself. "Look at yourself", it means know yourself - this is the main motive of Skovoroda's philosophy. Skovoroda's philosophy constantly draws attention to man, his spiritual world, his happiness. That is why Skovoroda is called the Ukrainian Socrate, and his philosophy is named the "philosophy of the heart". "The science of man and his happiness is the most important of all sciences."

It is not difficult to be happy - to know your spiritual essence "invisible world" in yourself - your heart, your nature and, accordingly, to choose the right kind of place and activity for oneself. Thus, as we speak about the analyzed eschatology, death is called "related" to the body (its essential attribute), and because the body is related to the imperfect side of the universe, the death of the flesh is preceded (and accompanied) by all kinds of suffering - disease, despair, loss of physical ability. This is where Hryhoriy Skovoroda, realizing that man is a combination of soul and body, very often despises the other, although he often urges to treat both parts of his nature with equal care. As for the question of rebirth and existing, he looked at death without fear, but he saw it as something ordinary, something that is part of us and our growth: Skovoroda once said "Ice is born to melt". Considering the sun as something that has always been and will always be, the artist considered the concept of truth and the feeling of life as follows: "You know the truth, then the sun will enter your blood" and the soul has always been and will always be in the world, so we should not forget to take care of it as well.

Hryhoriy Skovoroda, who saw love as the first basis of the world, is an incomprehensible and multifaceted feeling. He said that it is important for everyone to always remember: "Love is the beginning, the middle and the end" because, as the author himself, he claimed that when a person's spirit is cheerful, thoughts are calm, the heart is peaceful, then everything is bright, happy, blissful. The writer argued that he who knows his family, happiness in life and will follow his own destiny, confidently and developing, he will find meaning in life and in the existence of the soul, will find peace and his own place in the vast world. This is the eschatological philosophy of Hryhoriy Skovoroda and the main message to the world that will be relevant over the years.

*A. Notareva, Z. Atamaniuk
Ushinsky University, Odesa*

LIFE OF THE PHILOSOPHER G. S. SKOVORODA

Ukrainian philosopher of the 18th century, poet Grigory Skovoroda, author of the collection of poetry "The Garden of Divine Songs", "Kharkiv Fables", "Poor

Lark", as well as several works in prose, is a representative of the era of the end of the Ukrainian baroque - a period marked by an amazing passion for symbolism. The very life path of Skovoroda is symbolic and represents a circle. The poet mentions the place where he was born with affection, describing it as the land of forests, hills, springs and gardens.

Grigory Skovoroda was born in the family of a poor Cossack in the village of Chernukhi near Lubna in 1722. He studied at the Kiev Academy, but did not finish his studies. He was a member of the imperial choir in the capital of the Russian Empire. He spent one of the periods of his life in Hungary, and, possibly, also traveled to other European countries. He also taught poetics in Pereyaslav. Most of the time Skovoroda was a tutor in the family of the landowner. From 1759 to 1769, intermittently, he taught subjects such as poetry, syntax, Greek and ethics at the Kharkov School. Due to attacks on his ethics course, in 1769 he decided to give up teaching for good. He spent the last quarter of his life with various friends - rich and poor.

During this last period, his greatest philosophical works were written. And during this period he wrote poetry and prose in the Russian-Slavic language and Latin and made several translations from Latin. As a music lover, he played several instruments and wrote songs.

According to some reports, after his death in 1794, he was buried in the garden.

*A. Peduri, Z. Atamaniuk
Ushinsky University, Odesa*

THE IDEA OF UNEQUAL EQUALITY IN THE PHILOSOPHICAL WORK OF G.S. SKOVORODA

G. Skovoroda did not create a theoretically designed and systematized doctrine. He understood his philosophy as the ability to live in harmony with nature, in peace with people and his own conscience. "When a person's spirit is cheerful, thoughts are calm, the heart is peaceful, then everything is bright, happy, blissful. This is the philosophy," Skovoroda said.

Hryhoriy Savych Skovoroda has a concept called "unequal equality". The philosopher took as a symbol a fountain, consisting of vessels of different volumes, which are filled with water. On the one hand, they are all different sizes, so they are unequal. But they are all full, so they are equal. (This fountain, by the way, is depicted on the Ukrainian five-hundred-hryvnia banknote together with the author of the concept).

The principle of "unequal equality" is the ideal of interpersonal communication. Everyone differs from others by their inner nature, and therefore equality is to create sufficient conditions for everyone to realize their desire for a "related" life. This means that people have different abilities, each their own. In this sense, they are not equal. But the level is that everyone can fully develop their

abilities. That is why everyone has their own destiny, their own way in life. Unequal equality is a fairly universal thing, it is appropriate to apply it to the policy on national minorities. Ethnic groups of the country differ in their number, density, assimilation, language, religion, traditional occupations, but they must all have guaranteed rights. And to achieve this equality, we must work in two directions - to preserve and nurture the identity, language and culture of each group, but at the same time integrate them into society so that they are full members. If in any of the two directions of incompleteness, the shaky unequal equality is violated, and one of the vessels is underfilled.

*R. Serebrennikova, Z. Atamaniuk
Ushinsky University, Odesa*

G.S. SKOVORODA'S DOCTRINE ABOUT THREE WORLDS AND TWO NATURES

Hryhoriy Skovoroda - an outstanding Ukrainian writer of the 18th century, entered the history of the culture as an original philosopher-humanist, writer-democrat.

The main problem of Skovoroda's philosophy is the problem of human, his happiness and the ways to achieve it. This problem organically follows from Skovoroda's philosophical system, his doctrine of two natures and three worlds. So, in order to understand both the meaning of Skovoroda's life and the essence of his philosophy, it is necessary to reveal the content of his philosophical system.

The concept of the three worlds is that they are in constant motion and interconnection. Without knowing one of them, it is impossible to know the other three. According to the philosopher, we must start with self-knowledge. Let's take a closer look at these 3 worlds.

1) The first is the macrocosm / big world - this is the whole world that surrounds us, the world of things, the Universe, seen as endless and limitless.

2) The second is the microcosm / small world - the human world that means that the person himself is a model of the big world, its copy in a reduced size.

3) And the third world / symbolic world are the Bible and mythology. The true meaning of the Bible, according to Skovoroda, lies in the idea of the equality of all people, love and community of everything, hidden in its symbolic form. Mythology is considered, first of all, as recognition by a person of internal laws governing being. Man acts as a measure of everything that exists, that's why before knowing the large and symbolic worlds, man must know himself.

No less important in Skovoroda's philosophy is the theory of two natures. According to him, every person, every phenomenon of the world is divided into two natures. There are two natures in everything - invisible (God) and visible (material). The philosopher argued that nothing can perish; it only loses its shadow. So, let's take a closer look at the concept of two natures.

The first nature or matter is something visible, external. Skovoroda understood the material world, objectively existing, which is perceived by the senses, that is, the visible nature, and the world of things. At the heart of any matter, according to the philosopher, is the unity of four elements - fire, air, water and earth. Even the microcosm, that is a human, is nothing more than the balance of these four elements.

However, the basis of all material things, their activity and driving force is precisely the invisible nature (God, spirit) and this is the second nature or form - something invisible, internal, spiritual and divine.

The invisible nature is God, who is thought of as the beginning of the world. God, according to Skovoroda, is not limited by time, place, gender, or name. He is unchanging, immovable, is everything in everything. These two natures exist inseparably, but at the same time they do not merge.

Based on the developed concept of three worlds and two natures, the Ukrainian philosopher created a doctrine, the center of which was a human and the problems of achieving his happiness.

In the end, I want to note that realizing his vocation and the temporary purpose of awakening the spirit of the nation, Gregory Skovoroda canonized high moral principles with his life: love of freedom, fortitude, dignity, sincerity, striving for wisdom, reliability, love for one's neighbor. The creative heritage of the great philosopher has become an inexhaustible source of wisdom and vitality for the Ukrainian people for many, many centuries, and his doctrines will always be relevant.

E. Skyba

Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs, Dnipro

THE IMPORTANCE OF THE MAIN SPIRITUAL GUIDELINES OF G. SKOVORODA FOR THE MODERN COMMUNITY

Community is a dream, it clearly expresses the desire of each person to be adequately understood by others; it is a relationship of mutual identification, social intimacy and comfort. This dream is perfectly understood by everyone in theoretical terms, but it is difficult to achieve in reality due to the fact that those who are motivated by this dream inevitably seek to avoid disagreements between people on various issues. Modern life is characterized by constant significant changes, cultural impulses, socio-cultural transformations. The dynamics of the practical activity of society requires from social subjects constant achievements and search for new values.

The modern world society has already understood that it is not possible to achieve sustainable development only due to efforts aimed at economic changes, it is necessary to find quality other factors influencing the general situation of the ongoing crisis. In the conditions of modern social changes, when it is even impossible to predict the directions of emergence of future socio-political and philosophical discourses, the world community must find answers to the most important questions

of human existence. All the narratives of the past no longer provide answers to the question of constructing a socially stable society. Even modern narratives no longer help to establish the basic constructing components. We see that life is so changeable that it is becoming increasingly difficult to work out any general principles for the preservation of human existence itself. It is clear that there must be a return to the very human essence. The most important human values, which are not connected with the political system or economic formation, should draw attention to the very fact of life as the highest value.

The work of Hryhoriy Skovoroda is aimed to analyses human happiness, ways to achieve it. The doctrine of two natures and three worlds gives us the opportunity to understand ways this idea come true. His understanding that everything that exists has two natures, one external and the other internal, helps to see the truth. Inner nature is the true essence of all phenomena and objects. The spiritual nature represents its power over the external or material nature of all phenomena that exist. The material world is only a reflection of the spiritual world. Based on the understanding of this idea, we increasingly see the importance for the modern community of the system of humanitarian knowledge as the most powerful tool for constructing a person of a new formation. Knowledge of philosophy and philosophy of law is intended to perform important functions, among which we want to note the following: worldview-cognitive, value-oriented and educational.

Worldview-cognitive function provides immersion in the most common problems of life and law. Based on worldview principles, this function contributes to the built-in philosophical vision of legal phenomena, explains and interprets the meanings of phenomena and determines the importance of life and law for society and person. Value-oriented or axiological function has its manifestation in the built the hierarchy of life and legal values. It reveals and substantiates the logic of this hierarchy. Philosophy of law influences the orientation of law-making, law enforcement and law enforcement activities for humanistic purposes. Constituting the image of the legal ideal, philosophy and philosophy of law warns against the negative consequences in case of non-compliance with the main values, such as justice, equality, and good.

Hryhoriy Skovoroda's philosophy proves that the spiritual essence is the core of human nature. His principle of self-knowledge, performing important functions of knowing one's own nature, should become the basis for the formation of modern man.

O. Stovpets

Odessa National Maritime University, Odessa

The experience of participation in the international event "Visiting Program for Young Sinologists" as an intercultural communication format between scholars from China and Ukraine

Being a representative of Odessa National Maritime University (ONMU), which has relations of partnership with Ushynsky National Pedagogical University,

as well as with Chinese Academy of Social Sciences (CASS), I would like to share some experience of my communication with colleagues from People's Republic of China.

First, I should say there is a *joint Ukrainian-Chinese Research Center* for Social Development of “the Belt and Road” along countries, at my University, and each year we hold scientific conferences devoted to the problems of the New Silk Road project, focusing on socio-economic, logistics & technological, legal, and sociocultural matters of *Ukraine's possible involvement* into this great initiative of China [1].

In July 2018 I was a participant of "The Visiting Program for Young Sinologists" (VPYS) in Beijing. The organization of that Program and its content was made at the highest level. It was hosted by the Ministry of Culture and Tourism of The People's Republic of China, and the Chinese Academy of Social Sciences.

In my opinion, participating in such kind of programs is very productive, because they let the participants to see with their own eyes *how* modern China *opens* to the world, and how successfully the nation *develops*. As for me, I also felt the friendliness and tolerance of Chinese people: not only among scholars, but in everyday communication – in public places, on the streets of Beijing, Guiyang, Shanghai, everywhere I was...

The Visiting Program was designed so successfully, that in a rather short period of time (about three weeks) all the participants were shown different life aspects of the modern Chinese society, especially the rich *cultural* heritage of China, as well as some latest *technological* achievements of the Chinese people. Among them – the world's largest radio-telescope named FAST (Five-hundred-meter Aperture Spherical radio Telescope, 五百米口径球面射电望远镜).

The Program itself included a wide range of activities. There were lectures by distinguished Chinese professors, dedicated to various topical issues, for example: "China and the BRI goals, achievements and challenges" by prof. Wang Yuzhu; "Scholar Stratum and the Utopian Thinking in the Era of Philosopher" by professor Li Chunqing; "Relationship between Chinese lexicology and Chinese social culture" by prof. Zhang Bo; and other topics.

There was *official* and *private* communication with colleagues from Chinese academic institutions, mainly from CASS – Chinese Academy of Social Sciences, Peking University, Beijing Language and Culture University, as well as *many contacts with sinologists* from more than thirty countries of the world. There were a lot of joint events.

Then all participants were divided into several groups, depending on the specifics of their research interests, and were visiting *different scientific institutions*. As for me, I was visiting one of the research institutions of CASS – The National Institute of Social Development (NISD). There I had an opportunity to communicate with some Chinese scholars. In particular, I had got competent and profound consultations of the mentioned institute's Director General – Doctor of Sociology, Professor Zhan Yi, and with Professor Ma Feng, and other interesting people, representatives of *Chinese academic social science*.

My personal scientific interest to China is not limited only with cultural matters. The subject of my *specific* interest is the development of Intellectual Property institutions in China, and *comparative studies* of similar relations in Ukraine, in the West, and in China. The direct scientific result of my involvement into VPYS-2018 in Beijing is the research published as scientific article [2] both in English and in Chinese languages, using the materials, data, and impressions collected during my participation in the Visiting Program for Young Sinologists. This research has been continued in some other scientific publications [3; 4].

In conclusion, I would say that the time-period when VPYS-2018 was holding, from nowadays, may be estimated as a blissful time when there was no any pandemic restrictions, the world was opened, and *China* made to us a warm cordial welcome. Thus, that was a real and very precious chance to share experience, to broaden my outlook on Chinese inheritance, and to deepen my comprehension of Chinese mentality.

After all, I am convinced that such kind of programs make a *significant contribution* in better understanding of contemporary China, and will obtain a serious *positive* influence on the development of *Chinese-Ukrainian relations* in various fields of activity.

References:

1. CASS-ONMU: Centre of China Studies. Official web-page. – URL: <https://onmu.odessa.ua/en/center-research-china.html>
2. Stovpets O. Intellectual Property transformation in China under the influence of Confucian philosophy and Socialism with Chinese characteristics (儒家哲学与中国特色社会主义对中国知识产权发展的影响). *Confucian Academy (Chinese Thought and Culture review)*. ISSN 2095-8536. – Volume 6, Number 3, September 2019. – Pages 68-83 (English version). – Pages 89-99 (Chinese version). – URL: <https://kns.cnki.net/kcms/detail/detail.aspx?dbcode=CJFD&filename=KXTK201903009&dbname=CJFDLAST2020> ; DOI: 10.16349/j.cnki.52-5035/c.2019.03.008
3. Svyrydenko D., Stovpets O. Cultural and Economic strategies of modern China: in search of the cooperation models across the global world. *Future Human Image*. ISSN 2311-8822. – Volume 13, 2020. – P. 102-112. – URL: <http://www.fhijournal.org/13-11/> ; DOI: <https://doi.org/10.29202/fhi/13/11>
4. Stovpets O. Sinitic civilization's worldview features and their system-forming role in the complex of social relations in modern China (Філософсько-світоглядні особливості Синітської цивілізації та їхня системоутворююча роль у комплексі суспільних відносин сучасного Китаю). *Interdisciplinary Studies of Complex Systems*. ISSN 2415-3761; 2307-4515. – Vol. 17, 2020. – P. 59-72. – URL: <http://iscs-journal.npu.edu.ua/article/view/216971>; DOI: <https://doi.org/10.31392/iscs.2020.17.059>

*K. Zherdeva, Z. Atamaniuk
Ushinsky University, Odesa*

GRYGORIY SKOVORODA'S DOCTRINE OF COGNITION BY HEART

To start with, G. Skovoroda, is a representative of the "philosophy of the heart." The human heart in the philosophical sense is the most amazing thing in the world. Referring to the teachings of G. Skovoroda about the open and hidden humans being, we find the following statements: the heart consists of two stages - the first of which is open and can be known by all (so the heart as a physical organ that exists not only in humans , but also in animals), and the second – is hidden, what not everyone knows (this is more important degree). Here the author speaks of the spiritual gift associated with the physical heart. This gift is the Essence of human, that is, what helps to figure out , learn, realize, at the same time it is what leads the conversation, controls, reproaches and demands.

In the heart of every person there are five doors that lead to the world of sensuality (these are the five senses). With the help of these sensations a person learns the material world, which is limited, although at the same time is the basis of everything.

In addition, there may be a comparison of G. Skovoroda's matter with the veil that covers the thing or cloth in which the true being is wrapped. As Dmytriy Chyzhevsky writes, "We see only the veil that covers the face ". Matter is a "lies of our body", "shadow" and "darkness".

Moreover, ukrainian thinker defines the heart as the firstever in the soul, it is the abyss, the basis of human being. "The head, in everything human, is the human heart. It is the most accurate person in human, 'Human is the heart.'" The heart is the "root" of man. Therefore, everyone is the one whose heart is in it.

In conclusion, the unity, the wholeness of the heart is at the same time the unity of all hearts. G. Skovoroda divides the physical and spiritual heart: "The earthly heart transforms us into various unclean animals, cattle and birds.

*З. Атаманиук, І. Ніколаєва
Університет Ушинського, Одеса*

УЗГОДЖЕНІСТЬ ФІЛОСОФІЇ ТА ЖИТТЄВОГО ШЛЯХУ Г.С.СКОВОРОДИ

Досліджуючи життєвий шлях Григорія Савича Сковороди, ми звертаємо увагу на незвичайний приклад узгодженості філософського світогляду та життєвої поведінки. Так, за Г.Сковородою закріпився статус мандрівного філософа. Дослідники його філософії та життєвого шляху звертають увагу на те, що він ніколи і ні в чому не поступився своїми переконаннями, не поласився

на спокуси, жив саме так, як підказувала йому власна сутність, свою філософську систему творив з голосу цієї сутності.

Творчий спадок Г.Сковороди можна розділити на 2 групи:

- поетичні твори
- філософсько-богословські.

Філософські погляди викладені в таких творах: «Убуждшися видѣша славу его» (Прокинувшись, побачили славу Його); «Да лобжет мя от лобзаній уст своих!» (Хай цілує мене поцілунками уст своїх!); «Начальная дверь ко христіанскому добронравію» (Вступні двері до христіанської добронравності); «Наркісс. Разглагол о том: узнай себе» (Наркіс. Розмова про те: пізнай себе); «Симфонія, нареченная Книга Асхань о познаніи самого себе» (Симфонія, названа Книга Асхань, про пізнання самого себе); «Бесѣда, нареченная двое, о том, что блаженным быть легко»; «Діалог, или разглагол о древнем мірѣ» (Діалог, або розмова про давній світ); «Разговор пяти путников о истинном щастіи в жизни»; «Кольцо (Кільце. Дружня розмова про душевний світ); «Разговор, называемый алфавит, или букварь мира» (Розмова, звана алфавіт, чи буквар світу); «Книжечка, называемая Silenus Alcibiadis, сирѣчь Икона Алквіадская» (Израїлській змій); «Книжечка о чтеніи священн[аго] писанія, нареченна Жена Лотова»; «Діалог. Имя ему — Потоп зміин»

Критики Г.С.Сковороди звертають увагу на те, що його філософське вчення не є оригінальним і новим в контексті європейської філософії. Проте ми звертаємо увагу на те, що він представляв особливий тип мислителя, для якого філософія була концентрацією його особистих світоглядних настанов. І своє життя він будував відповідно цієї філософії. Його ідеї органічні з його вчинками.

Як і давньогрецький філософ Сократ, він найважливішим питанням вважав питання про людське самопізнання, оскільки, на його думку, в людині як в малому світі сконцентровані всі властивості великого світу. Якщо ми не знаємо себе, то нам немає чим виміряти світ, оскільки людина містить в собі дві світові натури: видиму, чуттєву, але не справжню і не першу за суттю, та невидиму, духовну, вічну та справжню основу будь-чого (Бога). Проте Сковорода не приймає провідної христіанської тези про творення чуттєвої натури із нічого; навпаки, він наполягає на тому, що дві натури співвічні, існують ніби паралельно, а тому жодної з них не можна знехтувати. Великий український філософ Григорій Сковорода, якого справедливо називають українським Сократом, своїм життєвим прикладом зумів показати важливість духовного на протигагу нікчемності матеріального, мирського, залишаючи місце для свободи.

Отже, перед людиною стоїть завдання пізнати себе, тобто зрозуміти, осмислити себе як особливий перехід між світовими натурами, і, відповідно, визначити своє місце у світовій драмі. А оскільки дух за суттю є єдиним та неподільним, то найбільш цілісно, повно та адекватно він являє себе у порухах людського серця. Серце є внутрішньою суттю людини, духовним началом. Треба прислухатися до голосу серця. Однак те, що промовляє серце, не можна

раціоналізувати, тому людина може явити себе істинно не стільки у словах чи промовах, скільки у вчинках, у вибудовуванні свого життя відповідно до своєї натури, тобто – через ту працю, яка їй споріднена. За Сковородою, праця є обов'язковою умовою і самореалізації людини, і її щастя, бо в праці людина пізнає себе, здобуває те, що вона створює сама і, нарешті, певним чином долає силу матеріального, вносячи у світ та своє життя сенс, внутрішню душевну злагоду. Спадщина Г.С.Сковороди містить осмислення морально-етичної сутності українського народу, його духовності, прагнення волі, правди, справедливості

Вагомість творчості Сковороди полягає у тому, що великий мислитель намагався власним прикладом показати важливість сповідування вічних істин в житті людини. Проповіданням власної філософської доктрини та веденням відповідного способу життя, філософ виказував шлях порятунку українського народу від деморалізації та денационалізації. У своїх творах філософ проголошував любов до свободи, до рідного краю, висловлював незгоду з соціальним гнітом.

Список використаних джерел:

1. Ушкалов Л. Григорій Сковорода: семінарії Л.Ушкалов. Харків: Основа, 2004. 896 с.
2. Чижевський Д. Філософія Г. С. Сковороди / Д. Чижевський. Х.: Прапор, 2004. 272.

Г. Врайт, С. Бикова

Університет Ушинського, Одеська державна академія будівництва та архітектури, Одеса

ПРОБЛЕМА ЛЮДИНИ ЯК ЦІННОСТІ У ФІЛОСОФІЇ Г. С. СКОВОРОДИ

В українській філософській думці проблема людини розкривалась через толерантність, екзистенціальний характер філософствування, індивідуалізм, персоналізм як підкреслена значимість особистості і кордоцентризм.

Думки щодо цінності людини (після Бога) містяться у літературно-філософських працях Київської Русі, коли найвищою цінністю людини були її моральність, а вчинки цінувалися не за їх результатами, а за тими моральними мотивами, що спонукали людину до них (прикладом може слугувати урочиста зустріч киянами князя Ігоря, незважаючи на те, що він потерпів поразку у боротьбі з половцями. Адже мотивом його походу було святе бажання звільнити свою Батьківщину від іноземної навали).

Українська класична філософія починається з робіт Г. С. Сковороди, в яких він виступає, перш за все, як філософ-мораліст, гуманіст, що прославляє духовний початок в людині. В його вченні про три світи та дві натури особливе місце відведено саме людині, яка є другим світом (малим, мікрокосмом) після

великого (макрокосмосу, природи). Людина, - на думку Г. С. Сковороди, - це активна ланка в гармонійній взаємодії мікро- та макрокосмосу. Вислів Сократа «Пізнай самого себе» Г. Сковорода пояснює як пізнання своєї вищої природи, духу, розуму, бо природою «внутрішньої» натури людини є Бог. Людина – це центр, в якому здійснюється та набуває змісту єдність символів трьох світів. Споглядати божественний зв'язок можна лише «серцем». Це основа та джерело людського буття. Згідно поглядів Г. Сковороди, для досягнення щастя людині необхідно пізнати себе і знайти відповідний своїй природі спосіб життя. «Споріднена» праця є однією з найважливіших передумов досягнення людиною щастя, реалізації справді людського способу життєдіяльності, самоствердження людини. Праця за покликанням, яка відповідає пізнаній внутрішній природі, потребам і вродженим нахилам людини, є найвищою насолодою і справжнім щастям. «Споріднена праця» сприяє відчуттю повноти свого буття, перетворенню пересічної людини на особистість.

Ідея перетворення є центральною у філософській творчості Г. С. Сковороди. У своїх творах він закликає стати істинною людиною: із зовнішньої – внутрішньою, із тілесної – духовною і в такий спосіб поєднатися з Богом, отже, з природою всього сутнісного. Близька ідея притаманна і поглядам М. Гоголя, згідно якої єдиний шлях особистісного самоствердження, самовдосконалення та піднесення – це улюблена справа людини, що поглинає всю її.

Філософська традиція Г. С. Сковороди отримала подальший розвиток у творчості Памфіла Даниловича Юркевича у його цілісній філософсько-антропологічній концепції «Філософія серця», в якій пропонується оригінальний і нетиповий для його епохи погляд на людину як на конкретну індивідуальність.

На початку ХХ століття в українській філософській думці перейняли і продовжили розвивати тему самості, цінності людини та її місця в соціумі П. Грабовський, І Франко, М Драгоманов та інші мислителі, які намагались визначити цінність людини як особистості через взаємозв'язок з аналізом властивих для їх часу суспільно-економічних та політичних умов.

Ю. Міхальова
Університет Ушинського, Одеса

КОНЦЕПТИ ДРУЖБИ ТА ЛЮБОВІ В ЕТИКО-АКСІОЛОГІЧНІЙ КОНЦЕПЦІЇ Г. СКОВОРОДИ

Досвід набутий нащадками є важливою ланкою, яка з'єднує покоління і саме використання цього досвіду є актуальною проблемою сьогодення, оскільки великі масиви знань накопичуються і передаються із покоління в покоління, однак вже довгий час залишаються лише потенційною можливістю і тому саме реалізація цього досвіду набуває важливого практичного значення.

В цьому аспекті важливим є впровадження концептів дружби та любові виданого мислителя Г.Сковороди, який залишив значні напрацювання в своїх творах: діалог «Наркісс», «Басни Харківські», «Бєсьда, нареченная двое», «Дружескій разговор о душевном мирь», «Убогий Жайворонок», «Алфавит, или Букварь мира», «Silenus Alcibidis» та інших.

Філософські, культурологічні, педагогічні, літературні аспекти творчості Г. С. Сковороди досліджували в своїх працях Д. Багалій, Н. Іванова, Г. Ільїн, Н. Кабусь, Н. Кавалєрова, М. Кашуба, П. Кононенко, О. Мишанич, С. Новосад, І. Пільчук, О. Попова, Л. Ушкалов, Д. Чижевський, В. Шевчук, Л. Штефан, М. Яворський та інші вчені.

Концепти любові та дружби Г. Сковорода розкриті в різних творах великого мислителя, так в діалозі «Наркісс» Г. Сковорода підкреслює взаємопов'язаність – знання Божого, віри, страху і любові до Господа та зазначає: «знання – у вірі, віра – у страхі, страх – у любові, любов – у виконанні заповідей, а дотримання заповідей – в любові до ближнього, любов не заздрить тощо.»

Г. Сковорода любов розкриває через віру, що коли вірую тоді й боюся щоб «не розгнівати його та шукаєш для нього добровигідне» та дає інструменти за допомогою яких любов у взаємовідносинах проявляється.

Також, Г. Сковорода зазначає, що: «Любов Божа – ось єдині двері до райського смаку».

Шлях до відчуття людиною «Райського смаку» полягає у використанні наданого мислителем інструментарію в тому числі за допомогою нашої думки, яка є :«головною і середньою нашою точкою. Звідси вона часто й серцем зветься. Відтак не зовнішня наша плоть, але наша думка – головна наша людина».

Г. Сковорода направляє погляд людини на важливість у взаємовідносинах один з одним бачити прекрасне в макросвіті та мікросвіті, оскільки зазначає, що: «не любить серце, не бачачи краси».

Також, у листах Г. Сковороди до свого учні М. Ковальського, філософ зазначає про якості людини до яких належать: «незлобливість, помірність, «воздержаніє», великодушність, справедливість, розумність» і тому важливим є також бути вірними цим якостям, оскільки вони є в кожній людині.

Г. Сковорода сформулював та розкрив концепти дружби та любові, зосередив увагу на взаємовідносинах між людьми, показавши, що думка як зерно проростає у слова, а далі реалізується у вчинках і що потрібно бути вірним якостям, які вже закладні в людині для гармонійного буття.

О. Одинець

*Науковий керівник проф. Ю. О. Шабанова
НТУ «Дніпровська політехніка», Дніпро*

ПРОБЛЕМА ЦІЛІСНОСТІ ЛЮДИНИ У ТВОРЧОСТІ Г. СКОВОРОДИ

Проблема цілісності людини є основною у творчості Григорія Сковороди. Саме людину філософ вважає проявом цілісного космічного життя, через внутрішній світ якого можна отримати розгадки світобудови.

Відомий філософ та публіцист начала 20 ст. В.Ф. Ерн в своїй монографії присвяченій творчості та життю Сковороди пише: «Не розгадавши себе, людина не може нічого розуміти в навколишньому; розгадавши ж себе до кінця, людина проникає у найглибші таємниці Всесвіту» [1, с. 214].

В основі концепції людини Сковороди лежить протиставлення зовнішнього та внутрішнього, що загалом традиційно як для релігійної антропології, так і для антропологічних ідей того часу. «На відміну від філософів XVII–XVIII ст., які шукали основу зв'язку зовнішнього та внутрішнього, способів прояву одного в іншому, від християнської антропології, яка дотримуючись догмату, аксіологічно підпорядковувала зовнішнє (тіло) внутрішньому (душі), Сковорода, зберігаючи філософські традиції свого століття, розуміє це ставлення дещо інакше: зовнішнє таїть у собі внутрішнє, приховує його.» [2, с. 147].

«Сковорода всебічно проводить ідею досконалої людини, її шлях сходження до Бога, який є еством внутрішньої людини. Тому пізнати Бога означає пізнати самого себе, служити Богу означає служити самому собі. Любов до Бога є водночас любов'ю до самого себе. Кожна людина має пізнати себе, тобто. свою божественну сутність. Пізнання себе людина має здійснювати серцем, тоді вона відчує свою природу, а також наблизиться до Бога, Єдиного» [3].

Розглядаючи цілісність людини, Г.Сковорода ставить питання про душевне і тілесне здоров'я: «Тілесне здоров'я не що інше є, як рівновага і згода вогню, води, повітря і землі, а упокорення думок, що бунтують її, є здоров'я душі і життя вічне» [4, с.335]. Філософ показує необхідність згоди волі та розуму як умови душевного здоров'я. У світі емпіричному вони розірвані, не цілісні і протистоять один одному: «Не маємо в собі цілу людину ... Тепер погляньте на дивну справу божу: з двох чоловік складений один, одне мандрівне обличчя зроблено з двох спорідненостей без всякого змішання, але і без поділу взаємно службовців»[4, с. 317].

Воля і розум в основі своєї єдині: розум діяльний, а воля розумна. Дорога людини до єдності волі та розуму згідно Сковороді, визначається метою і в житті людини розкривається покликанням, в якому людина знаходить себе.

Аналізуючи об'єктивне становище людини у структурі світу, Г. Сковорода будує своє оригінальне вчення про три світи: «Суть три світи. Перший є загальний і життєдайний, де все народжене мешкає. Цей складений із незліченних світ-світів і є великий світ. Інші два суть приватні та малі світи. Перший - мікрокосм або мирик, маленький світ або людина. Другий світ символічний, або Біблія... У ній зібрані небесних, земних і пекла тварів постаті, щоб вони були монументами, що ведуть думку нашу в поняття вічної натури, прихованої в тлінній так, як малюнок у фарбах своїх» [4, с. 148].

Ці три світу, одночасно розрізняючись, утворюють ціле: макро- та мікросвіт: «Я вірю і знаю, – писав Сковорода у листі до М. Ковалинського, – що все те, що існує у великому світі, існує і в малому, і що можливо у малому світі, то можливо і у великому світі, за відповідністю оних і єдністю всевиконання виконуючого духу» [4, С. 407]. Великий світ або Всесвіт Сковорода характеризує як подвійне буття: «Весь світ складається з двох натур: одна видима, інша невидима» [4, С. 185].

«Зовнішній світ, на думку Сковороди, виступає лише тінню світу істинного, будучи світом тимчасовим, минушим і смертним. Невидимий світ є планом, ідеєю, «древом життя» світу видимого» [3].

Так уявляв Сковорода сутнісну двоїстість світу і водночас його єдність: «Я бачу в ньому єдино начало, так як один центр и один розумний циркуль у безлічі їх» [4, С. 16]

Природа людини, на думку Сковороди, так само двояка, як і природа світу. Розрізняючи в цілісній емпіричній людині «зовнішнє тіло» та «думку», Сковорода встановлює між ними взаємозв'язок, бачить таким чином в емпіричній людині цілісну систему. «Ти ж, без сумніву, знаєш, – пише Сковорода, – що зване нами око, вухо, язик, руки, ноги і все наше зовнішньотіло само собою нічого не діє в чому. Але все воно поневолене думкам нашим. Думка, володарка його, перебуває у безперервному хвилюванні день і ніч. Вона – то міркує, радить, визначення робить, примушує. А крайня наша плоть, як приборкана худоба, або хвіст, мимоволі їй піде. Так ось бачиш, що думка є головною нашою точкою і середньою. А тому вона часто і серцем називається. Отже, не зовнішня наша плоть, але наша думка, то головна наша людина. У ній ми складаємося, а вона є ми» [4, С. 128].

Думка як «головна наша людина», згідно Сковороді, утворює внутрішню людину, але тільки за умови, що ця думка спрямована не на задоволення потреб «зовнішнього тіла», а на розуміння Бога. І він наполягає на тому, що внутрішня людина це не абстрактна ідея людини, не платонівський ейдос, але нова людина, на яку перетворюється стара. Цю нову людину кожен повинен у собі відкрити, хоча вона вже є спочатку в кожному.

Таким чином ми бачимо у творчості Г.С.Сковороди сутнісну єдність людини внутрішньої та зовнішньої: макрокосму у повноті буття та внутрішню напругу та трансформацію серця до прагнення до вищого, божественного, прагнення до щастя, гідності, моралі, до вищих екзистенцій них загальнолюдських цінностей.

В сучасний час, на стику століть, виникає потреба в багатогранному баченні проблеми цілісності людини, у зв'язку з чим виникають нові наукові течії, що мають міждисциплінарний характер, плюралізм поглядів і цілісність мислення. До таких нових наукових течій можна віднести Універсологію – міждисциплінарну науку про прояв законів всесвіту у формуванні будь-якої системи: людини, колективу суспільства, планети, Всесвіту. Творцем науки Універсології та засновником Міжнародної наукової школи Універсології є В.А.Поляков.

Звертаючись до робіт Полякова В.А., ми бачимо, що згідно з універсальними закономірностями структурної організації матерії, потрійність виникає як результат взаємодії двох полярних початків у точці їх трансформації. Тому ми можемо визначити цілісність людини як з'єднання внутрішнього (невидимого) і зовнішнього (видимого) у точці трансформації – середині, серцевині – серце [5], що також визначено у філософії Сковороди.

Проте, у творчості Г.Сковороди ми бачимо цілісність людини не тільки у його єднанні внутрішнього і зовнішнього, а й у особливій будові цієї цілісності.

У 7 частинах «Розмови про те: Знай себе» ми бачимо 7 рівнів людської свідомості, 7 частин цілої людини

У 1 розмові йдеться про тлінність і порожнечу тіла земного :

«Бачиш (ти) у собі одну землю. Але цим самим нічого не бачиш, бо земля і ніщо — одне й те саме. Інше бачити тінь дуба, а інше — найточніше дерево. Бачиш тінь свою, просто сказати, пустку свою і ніщо. А самого себе зроду не бачив.» [4. с.127].

Розмова 2-й про те ж: Знай себе

Звертаючись до співрозмовника, головний герой «Друг» говорить: «Поглянь на цю стіну. Що на ній бачиш?», «Віжу написану людину. Він стоїть на змії, роздавивши ногою голову зміїну» [4. с.132].

Зміїна голова у знаковому символізмі містицизму є символом пристрастей та безумства бажань.[6]

«Що ж ще за цього живопису бачиш? Бачу приписані і з Біблії слова ...: «Мудрого очі - на чолі його. Очі ж божевільних - на кінцях землі»[4. с.132]. Тут філософ вказує, що безумство пристрастей засліплює людину, відвертаючи її від екзистенційної.

Людські слабкості, сумнів не дають людині відірватися від його пристрастей, щоб піднятися вище «Ми вище йти ще не хочемо, а сумнів маємо», відповідає співрозмовник головного героя [4. с.132].

Розмова 3-й про те ж: Знай себе

Тут йдеться про слабкість розуму і про потребу пізнання божественного через пізнання себе.

«Якщо хочемо виміряти небо, землю і моря, повинні, по-перше, виміряти самих себе з Павлом власним нашим заходом. А якщо нашого, усередині нас, заходу не знайдемо, то чим виміряти можемо? ...Чи може знайти міру, не зрозумівши, що це міра? Чи може міряти, не бачачи землі? Чи може бачити, не бачачи її голови? Чи може побачити голову та силу її, не знайшовши і не зрозумівши своєї в самому собі?» [4. с.135].

Концентрація розуму людини, її думок на земному, не відрізняє людину від тварини, закриває їй сходження до людини небесної.

Розмова 4-а про те ж: Знай себе

У 4 розмові філософ згадує серединне, таємниче серце, яке здатне трансформуватися, робити вибір зі старого, земного в нове, божественне, саме це серце містить істинну людину.

«Справжня людина є серце в людині, глибоке ж серце і одному тільки богу пізнаване не інше що є, як думок наших необмежена безодня, просто сказати, душа, тобто справжня істота, і суща суть, і сама есенція (як кажуть), і зерно наше, і сила, в якій єдино полягає [рідне] життя і живіт наш, а без нього мертва тінь ми...» [4. с.142].

Саме саму людину робить вибір - розкрити своє серце, знайшовши себе або втратити себе, свою душу як «злі люди своє серце, тобто самих себе втратили, або ж «І якщо подув на твоє серце дух божий, тоді ти повинен тепер побачити те, чого ти від народження не бачив. Ти бачив до цих пір одну тільки стіну, що бовваніють зовнішності. Тепер підними очі твої, якщо вони осяяні духом істини, і поглянь на неї. Ти бачив тільки одну темряву. Тепер уже бачиш світло» [4. с.143].

Тут, усередині серця прихована дихотомія: «Бог. Розділив він тобі все на двоє, щоб не змішував темряви зі світлом, брехні з правдою.

«Усього ти тепер по двоє бачиш: дві води, дві землі» [4. с.144].

Розмова 5-а про те ж: Знай себе

У цій частині розмови філософ розкриває нову, духовну людину, яка зробила вибір і здійснила перехід у кроці 4, у бік божественності, вона стає істинною людиною: «Тепер міркуйте: чи подобається вам перехід, чи будьте, як і раніше, у видимій землі вашій, чи очищайте серце ваше для прийняття нового духу. Хто старе серце відкинув, той став новою людиною. Горе серцям затверділим...» [4. с.147].

Розмова 6-а про те ж: Знай себе

У цій розмові Сковорода показує необхідність істинної людини у просвітленні інших, ще «земних» людей, вкладення та вирощування в інших справжніх цінностей.

«Земля! Земля! Земля! Слухай слово Господнє!» [4. с.149]. «..зрозумій людину, у собі від бога народженого, а не створеного останнім часом життя. Убачив ти в колосі новий зріст настільки сильний, що для всієї соломи зі статевою став він головою та притулком. Пізнай же в собі нового Йосипа (означає, приріст), нового пастиря, батька та годувальника нашого» [4. с.152].

Для Сковороди моральний вибір людини постає як проблеми мети життя людини, свободи волі, відносини суспільства та особистості, виховання ціннісних орієнтирів у людині.

7-ма розмова показує читачеві вищу людину, єдину з Богом, нетлінну, поза часом

«А познавший нетленного и истинного человека не умирает, и смерть им не обладает» .

«Сей-то есть истинный человек, предвечному своему отцу существом и силою равен, единый во всех нас и во всяком целый, его же царствию нет конца...»

Сего-то человека, если кто уразумел, тот и возлюбил, и сам взаимно любезным сделался, и одно с ним есть.» [4. с.162].

Таким чином, у творчості Г.С.Сковороди ми бачимо не тільки цілісність, як пошук єдності духовного і тілесного, а й 7-рівневу систему духовного зростання людини.

Обрачаючись к моделюванню універсального строення мира у Полякова В.А., ми так же видим, что универсальная троичная система включает в себя тройственный мир причин (невидимый мир), тройственный мир следствия (видимый мир) и соединяющую их точку трансформации (середина, соединяющая два мира), что вместе составляет 7 уровней системы жизни. (Схема 1).

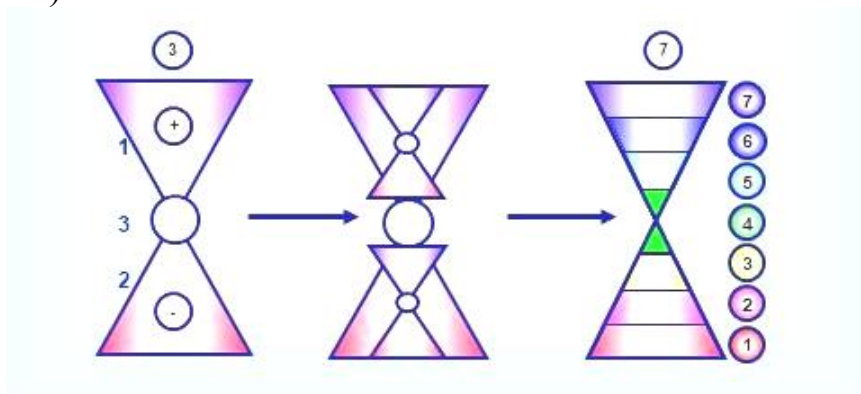

Схема 1. Формування семірівневої системи за В.А.Поляковим [5].

Узагальнена цілісність людини у творчості Г.Сковороди ми бачимо єдність людини земної –що складається з трьох рівнів (тілного тіла, емоційності пристрастей, ментального пошуку розуму), людини істинної (небесної) - так само троїстої: духовної, просвітленої (несучого цінності) і єдиного з богом, і третій компонент- подвійне серце, точка біфуркації та трансформації, серце, що містить іскру божу, розкривши яку людина може знайти вихід заточеності душі на щастя єднання з богом.

Таким чином, у цій роботі ми визначаємо нову якість цілісності людини у вченні Г. Сковороди - людини двоїстої: що з'єднує зовнішній і внутрішній світ, людини троїчної, що об'єднує видиме і невидиме в точці серця, та людини семирічною, що має мету життя, що розкривається покликанням відкриття людини сутнісної – як шлях від тваринного прояву людини до її божественного сходження.

Список використаних джерел:

1. Эрн В. Ф. Г. С. Сковорода. Жизнь и учение. М., 1912.
2. Алексеенко А.П., Левчук В.Г. Духовний смисл філософії Г. Сковороди / Григорій Сковорода у світлі філології, філософії, богослов'я: матеріали ХХ Харківських Сковородинівських читань, присвячених 290-річчю з дня народження Г.С. Сковороди (27-29 вересня 2012 г.).
3. Домке А.Э. Проблема человека в философии Г. С. Сковороды-[Электронный ресурс]. – Режим электронного доступа: <https://md-eksperiment.org/post/20140328-problema-cheloveka-v-filosofii-g-s-skovorody>

4. Сковорода Г. С. Сочинения в двух томах. Т. 1. М.: «Мысль», 1973.- 511с.
5. Поляков В.А. Миропостроение / В.А.Поляков. – Мн.: Вэвэр, 2000. – 292с
6. Поляков В.А.. Тайны символизма / В.А.Поляков. – Мн.: Вэвэр, 2007. – 120с.

А. Осипов
НТУ «Дніпровська політехніка», Дніпро

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СУЧАСНОЇ ФІЛОСОФІЇ І ФІЛОСОФІЯ СЕРЦЯ Г. СКОВОРОДИ

Антропологічний поворот у західноєвропейській філософії на початку ХХ століття у значній мірі змінив філософську парадигму бачення світу, місця людини в ньому а також співвіднесення цілей розвитку людства у коеволюції із Природою і Універсумом, абриси якої з часом стають усе більш чіткішими. До зміни світоглядної парадигми призвели процеси, які свій початок ведуть з середини ХІХ століття, коли, з творчістю В. Шеллінга, А. Шопенгауера, а потім представників «філософії життя» (А. Бергсон, Ф. Ніцше, В. Дільтей), – поступово почала руйнуватися класична позиція віри у Розум як деяку світову універсальну остаточну інстанцію осягнення вищої істини і раціоналістичний принцип побудови системи філософії. З початком ХХ століття Е. Гуссерль у своїх пошуках первинної сутності (феномен); М. Гайдеггер і К. Ясперс з ідеєю екзистенції, в решті-решт у своїх концепціях, дійшли до спільного висновку. Незважаючи на відмінності підходів у питанні про побудову філософії і ключові категорії, їх позицію можна визначити таким чином: вирішення усіх питань філософії залежить від розуміння сутнісної природи Людини.

При цьому важливо розуміти людину у комплексі як об'єктивних, так і суб'єктивних вимірів буття. Однак, на яких засадах слід вибудовувати єдність вимірів антропо-буття? Матеріалізм, ідеалізм, раціоналізм, сенсуалізм, ірраціоналізм, феноменологія, екзистенціалізм, структуралізм, неопозитивізм і багато тенденцій постмодерну об'єднує суттєва риса. А саме – у вихідних положеннях філософування вони спираються на *одну* із сутнісних сил людини: тілесність, відчуття, почуття, розум, цінності, а виходячи з цього – формулюють принципи і вищу мету розгортання змісту концепції. Уся історія філософії є свідченням цього. Чи правильним є зведення усіх сутнісних сил людини до однієї як визначаючої усі інші і на цьому будувати теоретичну споруду філософії? Чи можна вважати, що *набуття мислення* є вершиною досягнень людини (як здебільшого вважається у сучасному філософському дискурсі) і вже не існує викликів, які вимагали б від людини нових зусиль на шляху до набуття нею *нових* сутнісних сил? Відповідь на це питання залежить від відповіді на питання – *що* таке людина.

На початку ХХ століття засновник філософської антропології Макс Шелер визначився з цим питанням, наголошуючи на тому, що сутністю людини є *не* мислення (*homo sapiens*), а *духовна* природа особистості. Особливістю

духовності у розумінні сучасної постановки цього питання є те, що дух не стільки *підноситься* над усіма сутнісними силами людини (принцип ієрархічності пронизує усі попередні уявлення про природу людини: homo sapiens, homo ludens, homo faber тощо), скільки *пронизує* їх. Тим самим утворюється *особливий тип синтезу* сутнісних сил людини, коли вони, гармонійно поєднуючись, утворюють *новий сутнісний рівень* природи людини. У своїх роботах «Формалізм у етиці і матеріальна етика цінностей» (1913), «Ordo amoris» (1916), «Положення людини у космосі» (1927) М. Шелер змальовує загальну картину побудови вчення про людину-духовну, ґрунтуючись на ідеї єдності сутнісних сил людини: тілесності, відчуттів, емоцій, думки, цінностей, принципів, ідеалу (Абсолют).

У останній із вказаних робіт філософ розкриває еволюцію ступенів розвитку психічних сил, які транслює життєвий порив, починаючи з рослинного світу, через інстинкти, асоціативну пам'ять у процесі наслідування та практичний інтелект – у тваринному світі [4, с. 135-152]. Трансформація ж психофізіологічних процесів організму людини створює нові структури психічного: душу, розум, особистість як центр актів духу і формування самосвідомості [4, с. 152-155]. Завершення процесу становлення людини-духовної за Шелером полягає у визначенні «метафізичного відношення людини до природи речей» [4, с. 187]. При цьому філософ підкреслює, що знання себе як акт самосвідомості не слід тлумачити *інтелектуалістськи*, а таким чином, що – уявляти «знання себе вкоріненим є лише наслідком активного включення центра нашого буття...», яким є ...*«людина, самість людини, і серце людини. Це єдине місце становлення бога, яке нам доступне і істинна частина самого цього трансцендентного процесу»* [4, с. 190]. У підсумку Шелер констатує: «Таким чином, відповідно до нашої позиції, становлення бога і становлення людини з самого початку *передбачають одне одного* (вид. моє – А.О.)... *людина лише у ході свого розвитку і зростаючого самопізнання* (вид. моє – А.О.) *приходить до цієї свідомості своєї співпраці, співучасті у появі «божества»*» [4, с.191].

Таким чином, М. Шелер зазначає, що, по-перше, що самопізнання не слід розуміти «інтелектуалістськи», тобто зводити до мислення; по-друге, самість і самопізнання здійснюються за допомогою *серця* як особливого органу пізнання; по-третє, процес самопізнання через серце є способом наближення людини до бога і бога до людини; по-четверте, умовою взаємозближення людини і бога є розвиток людини і «зростаюче самопізнання».

Прошло майже сто років з часу написання філософом свого твору, а чи змінилося щось у житті людства на теренах питань, поставлених Шелером? Відповідь очевидна: події ХХ і початку ХХІ століття свідчать про те, що ігнорування духовних цінностей усе більше наближає людство до власної загибелі. Науково-технічний прогрес, керований науковою думкою і прагматичними прагненнями, не може бути вищим мірилом у визначенні критеріїв природи людини, її прагнень і цілей у взаємодії з Природою. Мислення, думка, не збагачена *досвідом серця, досвідом подальшого*

самопізнання і розуміння людини як органічної складової Всесвіту, на даний момент стає гальмом і нагальною проблемою виживання цивілізації.

Із сказаного вище стає зрозумілим, наскільки є актуальним звернутися до ідей Г. С. Сковороди як у змістовно-методологічному плані, так і з позиції логіки розвитку західноєвропейської філософії, котра призвела до виникнення філософської антропології у ХХ столітті. Нашого сучасника, нашпигованого розумово-логічними роз'ясненнями і обґрунтуваннями, помноженими на постмодерне багатозбіжжя різноманітних точок зору на природу людини, може вражати цілісність й завершеність концепції українського філософа. А саме цього не вистачає сучасному філософуванню, яке не опікується питанням *цілісності буття особистості*, питанням про те, як її досягти.

Філософія Г. Сковороди, по-перше, за своєю побудовою є цілісною системою, в якій центральне місце відводиться *людині-духовній*, котра через *символічне* бачення дійсності охоплює своїм духом і практичною діяльністю як сферу вищого ідеалу (Бог), так і матеріальні сторони буття.

По-друге, саме символ як інструмент пізнання дійсності і самопізнання виступає у Сковороди способом охоплення у єдності макрокосму і мікркосму. Символ, як одиниця, квант духовності [2, с. 41-127], є формою узагальнення, універсалізації знань, а не поняття, логіка, доведення й обґрунтування, як це має місце у дискурсі сучасної філософії. Культивування символу в осягненні будь-яких чи то практичних дій, чи то в описі дійсності, – активізує усі рівні буття людини, – від тілесності до вищого – Абсолюту.

По-третє, «генератором» продукування символів виступає *серце*, що підкреслює інтуїтивно-емоційну природу вищої істини – правди; джерелом мудрості й інструментом охоплення єдності макро-і мікросвітів. Звісно, йдеться не про сентиментальну чуттєвість і суб'єктивне сприйняття дійсності, а про чуттєвість і інтуїцію, які очищені шляхом культивування різноманітних духовних вправ, регламентованих, у випадку Сковороди, правилами *релігійного* життя. Однак, історія філософії, особливо давньосхідної і античної, наводить нам багато прикладів позарелігійних практик вдосконалення себе. Так, наприклад, М. Фуко розглядає питання філософії як способу життя на прикладі античної філософії [3, с. 350-363].

По-четверте, Григорій Сковорода «писав» філософію *собою*, своїм власним способом життя, своїм власним прикладом, – як *особистість*. У цьому відношенні плідними є дослідження А. Адо способів життя філософів і їх теоретизування [1]. Іншими словами можна сказати, що онтологічний, гносеологічний, художньо-естетичний, моральний, тілесний виміри філософського аналізу об'єкта дійсності (сам Сковорода) зійшлися в одне нерозривне ціле, – у самоздійсненні особистості. На теренах цього процесу формується *мудрість*, внаслідок чого вже пізніше може з'явитися і наступний феномен – *любов до мудрості* (власне філо-софія).

Таким чином, «філософія серця» Г. Сковороди через символізм серця, який виступає опосередковуючою ланкою між суто матеріальною і суто ідеальною природою, органічно поєднує у собі і вчення Сковороди про три

світи, і концепцію сродної праці, і вчення про дві природи. Сучасна ж філософія повинна полишити своє місце новим прикладним видам знання, а сама зануриться у ще не дость освоєні сфери інтуїції, осяння і тим самим збагатити потенціал людини новими інструментами, які за своїми можливостями будуть перевершувати потенціал мислення, трансформуючи і інтегруючи його до більш високого отологічного статусу.

Список використаних джерел:

1. Адо П. Философия как способ жмть. – М.-СПб, Степной ветер. – 2005. – 288 с.
2. Осипов А.О. Онтологія духовності. Монографія у 2-х книгах. Кн.ІІ. – Миколаїв, Видавництво МДГУ ім. Петра Могили. – 2008. – 232 с.
3. Фуко М. Управление собой и другими. – СПб, Наука. – 2011. – 432 с.
4. Шелер М. Положение человека в космосе//М. Шелер Избранные произведения. – М, Гнозис. – 1994. – 412 с.

М. Разорьнова, З. Атаманюк
Університет Ушинського, Одеса

НАЦІОНАЛЬНА МЕНТАЛЬНІСТЬ ЯК ФАКТОР СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ

У ході власного розвитку Україну одночасно супроводжували як процеси поглиблення відносної національної єдності, так і процеси продукування певних відмінних рис психіки, культурних особливостей, способу життя українців. Проте можна говорити про комплекс психологічних характеристик, які притаманні сукупному образу представника українського етносу, і аналізувати його складові з огляду на формування засад української державності.

Кінець ХХ століття характеризується вченими як перехід людського суспільства з постіндустріальної фази розвитку в інформаційну фазу, тобто в суспільство, засноване на інформаційних технологіях. У цей час людство вперше зіткнулось зі стрімким зростанням обсягів інформації усіх різновидів, що зробило практично неможливим традиційну ручну технологію обробки паперових документів. Перебуваючи під інтенсивним впливом психотравмуючих чинників кризового суспільства (економічних, політичних, інформаційних) громадянин може отримати розлади психіки різного ступеня важкості, що зумовлює часткову або повну втрату дієздатності (боездатності), психічного або фізичного здоров'я. Ми маємо зробити все залежне від нас, що дозволить забезпечити повноцінне життя великій кількості активних і перспективних громадян, які є основою нашого суспільства.

Події в Криму та на Сході нашої держави переконливо засвідчили, що цілісність України залежить, переважно, від людського чинника, особливо в

епоху високорозвиненого інформаційного середовища. Сучасні перетворення в Україні, як ніколи, потребують консолідації суспільства. Далеко не кожний громадянин безболісно для свого психічного здоров'я витримує екстремальні умови кризового суспільства. Теоретичний інтерес до проблеми соціально-психологічної адаптації в нашій країні визначається внутрішніми потребами самої теорії адаптації. Нинішній суспільний розвиток зумовив необхідність усебічного аналізу цієї проблеми, яка й розкриває зв'язок об'єктивних законів українського суспільного розвитку й у контексті досліджень сучасної психологічної науки. Проблема адаптації не нова в науці.

Новий тлумачний словник української мови поняття «адаптація» розглядає як пристосування організмів, органів чуття до умов існування, до оточення [3, с. 24]. Дослідженню психологічного аспекту адаптації присвячені праці Б. Г. Ананьєва, Л. І. Анциферова, О. О. Бодальова, В. В. Болтенко, А. Ф. Бондаренка, Т. Н. Волкова, які розглядали проблему пристосування особистості до нового середовища. З розвитком науки поняття «адаптація» наповнювалося ширшим змістом, воно стало використовуватися в природничих і в суспільних науках, зокрема у філософії, психології, соціології. Психологічний словник вищезгаданий термін подає у двох модифікаціях: «адаптація» (*adaptatio*) і «пристосування» (*adjustment*). Перше поняття має ширше значення, ніж друге, воно означає пасивне сприймання особою навколишнього середовища або пристосування до даної конкретної ситуації [1].

Порівнюючи погляди біхевіористів, інтеракціоналістів та психоаналітиків, доходимо висновку, що біхевіористи пов'язують процес адаптації з певною групою, в яку входить індивід; інтеракціоналісти – з соціальною активністю особистості; психоаналітики – із вирішення конфліктних ситуацій. З позиції філософії, соціології, політології, психології і педагогіки сутність адаптації не відсторонює біологічні і фізіологічні форми пристосування, а видозмінює і опосередковує їх від природного пристосування «індивід – природне середовище» до соціального пристосування «особистість – соціальне середовище». Зміни, які супроводжують процес адаптації, пронизують усі рівні організму від молекулярної до психологічної регуляції. Соціальні чинники впливають на поведінку людини через «внутрішні умови», тобто через індивідуальні особливості, які створюються за участю зовнішніх умов. На думку Г. І. Царегородцевої, для людини немає такого середовища, вплив якого не опосередковувався б соціальними чинниками [2, С. 16–24.]. Тому у широкому розумінні процес адаптації порівнюють до процесу соціалізації, розглядаючи його, зокрема, як:

- єдиний процес взаємодії особистості і суспільства;
- частину процесу соціалізації, що виникає на різних її етапах;
- один із основних соціально-психологічних механізмів соціалізації особистості.

Проблема залежності ментальності цілого народу, а також особистісних характеристик окремого індивіда та стану розвитку інститутів громадянського суспільства в державі також не є новою. Окрема людина, будучи невід'ємною

частинкою цілого, є істотою і соціальною, і політичною, однак політику не слід вважати визначальною сферою інтересу людини. Визначальними науковці називають потребу людини в їжі, житлі, освіті, комунікації. Політика і держава в цьому контексті виступають лише інструментом реалізації особистих і групових інтересів людини. Відповідно, поза рамками політики і держави залишається величезний пласт неполітичних інститутів — сім'я, професійні інтереси, різні асоціації та ін. Саме повсякденне життя індивідів та їх первісні потреби та інтереси і складають сферу громадянського суспільства. І досі зберігає свою актуальність Аристотелівське трактування громадянського суспільства як-то: певний визначений тип громадянина, законодавчо закріплене право приватної власності, особиста сім'я і особисті свободи, самоорганізація громадян для відстоювання власних інтересів тощо.

Таким чином розробка теоретико-методичних засад дослідження соціально-психологічної адаптації спільноти, застосування та переінтерпретація відповідних теоретичних положень в контексті адаптації спільноти до умов і наслідків воєнного конфлікту дозволить виробити психологічні стратегії адаптації, які постануть науково-обґрунтованою основою для активізації колективних зусиль із підвищення рівня індивідуальної та колективної адаптації, стануть потужним інструментом запобігання негативним наслідкам воєнного конфлікту на двох рівнях — спільноти як структурної одиниці суспільства і життєдіяльності особи в значущому для неї середовищі.

Список використаних джерел:

1. Краткий психологический словарь / под общ. ред. А. В. Петровского та М. Г. Ярошевского ; [сост. Л. А. Карпенко]. — № 3. — М. : Политиздат, 1985. — 431 с.
2. Маклаков А. Г. Личностный адаптационный потенциал: его мобилизация и прогнозирование в экстремальных условиях / А. Г. Маклаков // Психологический журнал. — 2001. — № 1. — С. 16–24.
3. Новий тлумачний словник української мови. Т.1. / [авт. — укл. Василь Яременко, Оксана Сліпушко]. — К. : Видав-ництво «Аконит», 1999. — 910 с., с. 24

А. Семанчук

Університет Ушинського, Одеса

СИСМВОЛ, СИМВОЛІЧНІСТЬ В ФІЛОСОФІЇ Г. С. СКОВОРОДИ

Кажучи про внесок у розвиток світової філософії згадуються науковці-філософи зі світовим ім'ям та визнанням: Конт, Сократ, Платон, Гегель та десятки інших не менш відомих суспільству філософів. Особливе місце в даному списку займає Григорій Савович Сковорода- філософ-містик, богослов, поет, педагог, композитор літургійної музики. Від свого часу, та й до нині, має значний вплив на суспільство через свої байки, пісні, філософські твори,

відношення до життя. В народі був названий «українським Сократом», за вагомих внесок на благо вітчизняної та світової філософської думки.

Однією з особливостей його діяльності є відсутність друкування напрацьованих робіт за життя автора, так як з церковних поглядів їх вважали некоректними, антицерковними. Філософія Григорія Савовича не отримала систематизації та певної концептуалізації автором, і ми можемо виділяти для себе особливості його науки у вигляді моделей чи стилів роботи. Одним з головних напрацювань у філософській спадщині Сковороди є образно-символічний стиль мислення та бачення світу.

Саме в символах Сковорода вбачав віддзеркалення глибинного сенсу, істини для людей Всесвіту. Філософ завдяки символіці зводить усе абстрактне до конкретного, він надає символічності поняттям, фактам, всьому світу з усіма його перевагами та недоліками. Символ можна трактувати провідною категорією його вчення.

Багато що в роботах Сковороди має символічний зміст, однак головне місце відводиться беззаперечно Біблії. Ставлення Григорія Савовича до Біблії є досить живим, прихильним. Він позиціонував себе як антисектант, вважав літературне (зовнішнє) розуміння Біблії –яке, в свою чергу, веде до єресей, фанатизму, створення сект,- ганебним. На думку філософа, в Біблії схований Божий розум, який відкривається людині лише під час читання Святого Письма.

За символами в Біблії: кільце, коло, корінь, батько, колесо – прихована істина начала буття – Колесо Божої Вічності. В Біблії символ колеса – куля, ланцюги, монета, хліб і яблуко.

Усі ми знаємо про природний процес колообігу всього живого в природі, от і в філософії Сковороди поняття «колообіг» отримує одне з основних місць. Він констатує, що «Усе в світі повертає до себе», так як коло є найбільш довершеною, закінченою формою. В Біблії символом колообігу є змії – після перемоги божественного над змією починається утворення Всесвіту. Та паралельно змії може слугувати символом розуму, пізнання відносно конкретного, матеріального.

Особливої символічності в роботах філософа набули рослинний та тваринний світ. Це помітно в байках, де тварини наділені людськими рисами і за змістом це має свій сенс (чи то добрий, чи поганий). Деякі персонажі мають нейтральні образи (чиж, соловей, жайворонок та інші), а деякі виключно негативний характер (свині чи кабани).

Процес життя Сковорода символічно зображає через рослинні, які мають свої стадії, цикл життєвий: зародження з попередньо відмерлої множини, становлення, розвиток, розквіт сил, стихання, старість, відмирання з переходом в процес посіву нових зернят. Життя рослин – це колообіг, тому і Григорій Савович так часто брав їх за символічну основу.

В символічній філософії Сковороди людина є колосом пшениці – сильна, пробивна, має періоди стеблини, зерна, соломи.

Майстерність протиставлення світів в Сковороди невідемна: день-ніч, голова-хвіст, старе-нове, їжа-отрута, зима-літо. Він позначає це як два світи, що утворюють два шляхи життя та складаються з природи видимої та невидимої натури. Тварини є основою видимого світу, а другий - Біблія, Бог. Григорій Савович навчає всюди бачити подвійність, у прихованому бачити сильне та могутнє, найменший елемент рухає механізми, а рух - це життя.

Про значення символів, їх роль в творах Сковороди можна говорити завжди, і щоразу буде помічено новизну. І для дослідження, пізнання філософії Григорія Савовича варто перш за все проникнутись сенсом символізму в його роботах.

Список використаних джерел:

1. https://studexpo.ru/5060/literatura/simvolizm_grigoriya_skovorodi
2. <https://tyzhden.ua/Columns/50/202442>

Я. Урізченко, З. Атаманюк
Університет Ушинського, Одеса

ЕКЗИСТЕНЦІЙНА БУТІЙНІСТЬ АРХЕТИПІЧНИХ ОБРАЗІВ У КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНОМУ ПРОСТОРИ

В нашому дослідженні ми маємо на меті дослідити уявлення про архетипи як практичну реалізацію світоглядних принципів філософів як українського (Г.Сковорода) так і західноєвропейського (К.Юнг) народів

Архетипи (грец. ἀρχή – початок, походження; тирон – відбиток, форма, зразок) – у широкому розумінні – наскрізні символічні структури культури, що асоціюють певний тематичний матеріал свідомого та підсвідомого функціонування людських цінностей. Архетипи можна розглядати як певні інваріантні (постійні) структури культури, що в тому чи іншому варіантно-образному втіленні проходять через увесь масив історії культури. Архетипи дають підставу вважати, що коли історичний розвиток іде за схемою спіралі, то всередині цього процесу не може бути прогалини. Спіралі історії накручуються на центральні, стрижневі цінності, які, збагачуючись, не гинуть, а постійно відроджуються в нових формах, перетворюючи сучасність на всечасність метаісторії. Своєю символічністю архетипи відрізняються від філософських категорій, які репрезентують загальні роди предметного буття та його змістове уявлення через універсальні поняття, тобто виступають як найширші рубрикації природи, суспільства та мислення. Архетипи специфіковані лише відносно культури (а не буття загалом) як ті семіотичні утворення, що мають ціннісне наповнення. З ідейно-змістового боку свого символізму архетипи є пресупозиціями, тобто схильностями до реалізації певних образів чи ідей, прототипами або можливостями здійснення цих ідей в культурних процесах.

Поняття «архетип» ввели піфагорійці та розвивали Платон і платонівські школи в розумінні символічного позначення «одвічних ідей» (ейдосів), що стоять за діяннями людини. Термін «архетип» використали стоїки в концепції пролепсису, яка доводила існування первісної схильності пізнання до набуття певних форм. Як ідеальні зразки чи прообрази творінь світу та його духовного прозирання людьми, архетипи розглядалися у творах Діонісія Ареопігита, Дж. Бруно, Й. Кеплера, Г. Сковороди. Розробляючи типологію світів, Сковорода виділяє особливий символічний світ (у сучасному розумінні – це той світ, що позначає об'єктивну царину культури). Цей світ організований за певними знаково-алегоричними фігурами (чи емблемами) типу зерна та рослини (символи вічного циклу життя, нездоланності творчого начала духу тощо), змія (символ диявола, омани, темряви, спокуси марновірства тощо), сонця як головного прообразу, що генерує символічні форми. У функції праформ чи «дороговказів буття» архетипи трактуються в творчості А. Данте, Й. Гете, Т. Манна. Розглядаючи міфологічне бачення світу як втілення архетипічної структури людського буття, Т. Манн підкреслював, що архетип виступає «як первісний зразок, вихідна форма буття, позачасова схема, прадавня формула, в яку вкладається життя, що усвідомлює себе, намагаючись знову набутти колись запрограмованих рис». Такі первісні зразки символізації програм життя закладені в Біблії (алегорії віри, гріха, спокуси пізнання, готовності до жертви та прощення тощо), народному епосі та міфах (образи трави безсмертя, сліпоті у власній долі, героїчного виклику надприродного чи непізнаним силам, служіння людям тощо).

У наш час у психологічному плані вчення про архетипи розробляв К. Юнг, пов'язуючи їх із символічними структурами «колективного підсвідомого» типу «самість» (особистість власного Я), «маска» (соціальні ролі, що заміщують справжню суть особи, – псевдо-Я), «тінь» (анти-Я, демон), «аніма» (образ жіночності) та ін. Мається на увазі те, що, занурюючись у глибини власної психіки, людина знаходить там колективні уявлення людського роду. Що глибші рівні індивідуальної психіки досліджуються, то виразніше висуваються на перший план загальнолюдські людські символи життя. І хоч підхід Юнга стосується психологічних механізмів функціонування загальнолюдських символічних структур індивідуальної свідомості, тобто становить один зі специфічних аспектів дослідження архетипів, він характеризує деякі їхні істотні риси. Йдеться про архетип як свого роду «духовні матриці», що генерують фундаментальні семіотичні образи культури відповідно до змістових запитів певних етапів її розвитку. Оскільки такі запити є історичними, самі образи можуть змінюватися при збереженні структурно-символічної будови прообразів, що їх асоціюють.

Існують також національні архетипи, що, за М. Гайдеггером, у ментальності різних народів можуть позначатися алегоріями типу «Дім» (символ святого доквілля буття, особливого відчуття, напр., Шевченків вислів:

«В своїй хаті – своя правда, і сила, і воля»), «Поле» (символ життєвого топосу, джерела існування), «Храм» (символ святинь). Це загальні архетипи національної свідомості, але існують і специфічні для кожної національної культури архетипів її самоідентифікації. Реконструкції таких архетипів дають фактичну підставу для оцінки певних культурних явищ як національних феноменів. Так, можна провести емпіричне дослідження наскрізності певних культурних структур для всіх фаз розвитку етносу та нації і таким чином виділити архетип національної індивідуальності народу. До таких наскрізних структур української культури належить архетипічний комплекс розуміння світу як книги, «тексту Бога», коли реальні речі трактують не тільки в природ. статусі, а й як знаки Божої мудрості чи Софії, земного втілення найвищих смислів, що асоціюють «радісне художество».

Такий паралелізм символічних зображення життя людини та природи простежується в українській культурі від «Слова о полку Ігоревім» до української літературної класики, він підсилюється концепцією символічного антропоцентризму, що народилася в середині язичницької ідеології та набула потім виразного розкриття у Г. Сковороди. У відповідь на кризу західноєвропейського менталітету, яка була пов'язана з переоцінкою в 17 ст. місця людини у Всесвіті, зумовленою перемогою ідеї М. Коперника про периферійне положення Землі в Сонячній системі, Г. Сковорода стверджує тезу: якщо людина перестала бути центром світу, то вона сама становить особливий світ. Цей світ зі знаково-алегоричного боку зберігає своє центральне місце в бутті, що символізоване людським серцем як органом єднання з Абсолютом, Богом, Вічністю, емблемою якої є Сонце. Отже, геліоцентризм здобуває символічну паралель у кордоцентризмі. Тим самим зберігається архетипічне значення образу серця як символу «внутрішньої людини», знаку глибин душевного життя та основи моральності. Цей архетип був притаманний українській культурі, починаючи від книжності України-Русі, і позначився надалі на творах К. Транквіліона-Ставровецького, П. Юркевича, М. Гоголя, аж до поезії П. Тичини.

Найбільш відомою працею, у якій автор простежує еволюцію свого духовного становлення є автобіографічна робота К.Юнга “Спогади. Сновидіння. Роздуми”. Не заглиблюючись у сутнісний смисл названої роботи, слід зазначити, що у ній К.Юнг змальовує себе не менше, не більше, як боголюдиною. Такої вершини самовдосконалення автор досяг завдяки численним зустрічам з мертвими та богом, а ще – невсипущої праці. Як бачимо, К.Юнг це не Августин, не Сковорода, навіть не Петрарка і не Ніцше. Зі сторінок книги постає життя як наочний приклад втілення певних світоглядних теорій, які вибудували героїчний міф про надлюдину, яка пройшла “індивідуалізацію”, переживши жахливе зіткнення з потойбічними істотами (архетипами) власного трансцидентського світу (колективного підсвідомого). Цілком логічно автобіографія нагадує життєво неправдиву концепцію, штучне утворення, таку собі незвичайну історію про екстраординарного індивіда, який незрозумілим чином прожив поза часом та втік від історії.

В. Теплицька, В. Жадан

Науковий керівник: проф. М. Г. Мурашкін

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Дніпро

ОСНОВНІ ІДЕЇ ФІЛОСОФІЇ Г. СКОВОРОДИ

На нашу думку Григорій Сковорода, безперечно, найвідоміша, найславетніша постать в Україні доби бароко. Це перший український культурний діяч, що здобув міжнародне визнання, відкривши в такий спосіб нашу культуру, підтвердив її довершеність та оригінальність. Близько 2 тисяч досліджень написано про Сковороду. Проте в житті та творчості філософа залишилося чимало таємничого, нез'ясованого, легендарного. М'яко кажучи перед нами загадково-легендарна людина. Наші сучасні словники й енциклопедії називають його філософом, поетом і прозаїком.

Зі слів Григорія Сковороди: "Головна мета життя людського, голова діл людський є дух людини, думки, серце. Кожен має свою мету в житті; але не кожен – головну мету, себто не кожен піклується про голову життя. Один піклується про черево життя, нібито усі діла свої скеровує, щоб дати життя череву; інший – очам, інший – ногам та іншим частинам тіла; інший одягом і подібним бездушним речам; філософія, або любов до мудрості, скеровує усе коло діл своїх до тієї мети, щоб дати життя духу нашому, благородство серцю, світлість думкам, яко голові всього. Коли дух людини веселий, думки спокійні, серце мирне, – то й усе світле, щасливе блаженне. Оце і є філософія".

Таким чином, філософія, як і література, і навіть власне життя, для нього ніби були досягненням якоїсь вищої мети. Він підписуючи листи називав себе: "учитель Закона Божого", інакше кажучи Г.Сковорода – християнський богослов. Він думав що його сенс життя- це наслідування Ісуса хреста та пояснювати Біблію – учити Закону Божому. І з цих причин він став монахом – іншою людиною яка мовила світові "ні". Але Григорій став "світським" незалежним і мандрівним ченцем.

Свої філософські бачення Сковорода висловлював практично у всіх творах: віршах, байках, притчах, а найбезпосередніше – у трактатах. Трактати Г. Сковороди – "Вступні двері до християнської добронравності", "Кільце", та інші.

Використовував різні жанрові форми трактату, наприклад: диспути, повчання, послання, притчі.

Основними ідеями сквородинівського світогляду були:

Антиетичність буття. Його погляд на усе людське життя складалося з антитез, у ньому поєднується зміст(дух та Бог) і форма (матерія). Каже Григорії Сковорода "Весь світ складається з двох натур: одна видима, друга невидима. Оця невидима натура, Бог..."

Тривимірна картина світобудови. Як уявляв Сковорода світ-це "перехресний храм премудрого Бога". Який складається з трьох світів: макрокосмос (Всесвіт), Мікрокосмос (Людина), світ символів (Біблія).

Філософія щастя через самопізнання. У внутрішньої філософії Сковороди – стоїть людина. На його думку для того щоб стати ближчим до Бога треба пізнати самого себе, тобто пізнавати світ не фізично, а духовно вивчаючи Біблію, різні науки та самого себе.

Філософія серця. Любов. За допомогою серця пізнавати себе і Бога людина починає жити цим серцем.

Щастя було Сковороди у любові до природи. Так як бачив він себе в природі, від сприйняття цього ми цілком пізнаєм почуття, захоплення прекрасним. Для мислителя природа була джерелом гармонії і натхнення доказом цього є те що писав він здебільшого влітку, наодинці з природою що пізніше дало підстави назвати його "слов'янським Руссо".

Душевний патріотизм до свого краю несея у всі боки, що правда його патріотичність була своєрідною. Заглиблення у політичні та суспільні події у нього не спостерігалось. Григорій Сковорода казав: "якщо зануриться у все це то світ дозволить спіймати його".

Ідея спорідненої праці. З міркувань Г.Сковороди:" людина осягне себе, пізнає велику науку любові та смирення, вона обов'язково зрозуміє, що її покликання в праці-творчості".

Легендами оповиті останні роки філософа. Ми знаємо що у серпні 1794 року Сковорода вирішив відвідати друга з яким він не бачився 19 років. Принісши учневі усі свої твори, у розмовах що філософ зробив за життя. Ковалинський Михайло Іванович просив учителя залишитися на зиму, але той відповів, що має повертатися на Україну.

Помер філософ високо духовною людиною. Григорій Сковорода любив жити на самоті та серед близьких. Був чудовий день. Коли став 72-х річним старцем,прибуло на банкет багато гостей щоб його послухати. Під час бенкету Сковорода непомітно вийшов з хати. Довго ходив по нерівних доріжках, зривав плоди і роздавав їх дітям. Вже темніло господар пішов шукати Григорія. Знайшовши його, вони прийшли до хати. Старий філософ пішов у свою кімнатку змінив одяг, помолившись Богу, поклав під голову зшитки своїх творів схрестив руки, і заснув вічним сном. На другий день його знайшов господар, сталося це 9 листопада 1794 року. Поховали філософа на високому березі коло ставка, там де він любив бувати, грати на сопілці та флейті. На його могилі були викарбувані слова: "Світ ловив мене, та не спіймав" – це стало його заповітом.

Список використаних джерел:

1. Історія філософії України. Хрестоматія. — К., 1993.

2. Юркевич П.Д. Сердце и его значение в духовной жизни человека, по учению слова Божия // Юркевич П.Д. Философские произведения: приложение к ж-лу "Вопросы философии". – М., 1990.
3. Сковорода Г. С. Библиотека духовная, содержащая в себе дружеские беседы с познанием самого себя. Изд. М. Антоновским. 3 части.
4. Бичко І. Філософія серця // Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://chtyvo.org.ua/authors/Shynkaruk_Volodymyr/Filosofskiy_entsyklopedychnyi_slovnyk/
5. Верба Г. М. Ключ до християнської філософії Григорія Сковороди («Сковорода і Біблія». Путівник). Т. : Астон, 2007. 655 с.

A. Kazanzhy,
Scientific adviser: O. Petinova
Ushinsky University, Odesa

ETHICAL TEACHING OF G. SKOVORODA AND ITS SIGNIFICANCE FOR THE MODERN

The relevance lies in the disclosure of a holistic vision of ethical teaching as the basis of philosophical views, which occupies a significant place in the philosophical pursuits of thinkers for many centuries and is relevant today.

Object of research: philosophical heritage and way of life of GS Skovoroda.

Subject of research: philosophical concepts of GS Skovoroda.

The development of the spiritual culture of the Ukrainian people is connected with the name of the great philosopher, pedagogue, poet G. Skovoroda. The artist's contribution to social and philosophical thought and literature can be understood only in connection with the socio-economic processes of that time, because at this time the liberation struggle of the enslaved peasantry intensified. Against the background of these events, the views and beliefs of G. Skovoroda were formed. He protests against a world ruled by cruel order, social inequality, and shameful passions.

G. Skovoroda is an outstanding Ukrainian philosopher, educator, and humanist writer of the 18th century. Author of philosophical and pedagogical treatises, poetic works, translations, sermons, parables, fables, he was a highly educated man of his time. Having mastered the ancient heritage, in particular the ideas of Socrates and Plato, Cicero and Lucretius Carus, the artist rethought his thoughts through the prism of his worldview.

Moral and ethical ideals of the thinker:

1. He asserts that each person is a constant secret, which no one is ever able to solve until a person knows himself.
2. Skovoroda considered **happiness** to be the most important thing for a person. He argued that happiness should be built on an unshakable foundation of invisibility. It does not depend on the earth or the heavens. "Our happiness is a spiritual world, self-

knowledge. Happiness as the wisdom of life is the harmonious union of man with nature and the world around him. " The poet-philosopher considered freedom a necessary condition of human happiness, his poetry "De libertate" is devoted to this.

3. Frying pan believed that the **ideal of society**, where everyone realizes their natural talents in "related" work and enjoys it, can be realized through education, self-knowledge.

4. The Ukrainian philosopher attached great importance to the education of love for **work**. Science and learning make sense and correspond to human nature.

The significance of Skovoroda's teaching for the present.

The current ecological crisis is evidence that humanity is engaged mainly in "unrelated" work and has not yet realized the role of "related" work associated with the essence of man himself. Only on the basis of knowledge of the person of the natural abilities - the function in the nature, it is possible to pass to a perspective trajectory of development. The world community now recognizes that happiness and peace on the planet do not depend more on what people know how to do, but on what their activities are aimed at.

Conclusions: Grigoriy Savych was a great philosopher, poet, teacher, but above all Skovoroda was an ordinary man who differed from many other people in the ability to think, to think about everything: about life, its meaning, about such desirable human happiness and of course about man.

Grigoriy Skovoroda's philosophical views are of a humanistic nature, aimed at self-knowledge and self-improvement of a person, help him to navigate in this complex world of good and evil, and therefore they are interesting to read in our time. The way to moral improvement of life is seen in the creation of good laws, in sound public administration, as well as in the moral education of citizens.

References:

1. Сковорода Г.С. Філософські трактати // Філософський журнал. Київ: Ю.М.Борін. 2011. №1 С. 6–13;
2. Стадиченко В.О. Філософсько-етичні погляди Григорія Сковороди: навчальний посібник: Харків, 2014.
3. Шоповалов О. С. Сприйняття сучасниками філософії Сковороди. Київ 2008.

Парад'юк О. О.

ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»

МАКРОНАЛЬДИЗАЦІЯ ІСТОРИЧНОЇ СВІДОМОСТІ СУЧАСНОСТІ

Спроби класифікувати суперечливі тенденції культурних планетарних процесів за допомогою виділення у ключовий тренд гібридизації культури, стикаються з методологічним конфліктом інтерпретацій. Найбільш успішне та

емпірично ґрунтовне пояснення культурної гомогенізації ми знаходимо у дослідженнях Джорджа Рітцера та його послідовників. Основна проблема змін історичної свідомості в межах соціокультурної історії глобалізації як багатовимірного процесу полягає у визначенні структурних та функціональних особливостей розширення глобальності. В цьому ракурсі аналіз макдональдизації як найбільш очевидного та репрезентативного тренду глобальних трансформацій історичної свідомості сучасності представляється актуальним.

Існує безліч версій глобальних трансформацій, одночасно спостерігається відсутність консенсусу щодо рушійних сил, механізмів, практик та спрямованості трансконтинентальної гомогенізації. Нетривіальним підходом до пояснення ходу глобалізації є «теза макдональдизації» [5, р. 68-70]. Джордж Рітцер, один із найвпливовіших соціальних теоретиків сучасності, освоїв таку, начебто, «нефілософську» масові культурну тему як «ритуали повсякденності», що вивчаються через призму організаційної культури мереж швидкого харчування. По мірі зростання добробуту окремо взятої людини дієти та субкультурно диференційована кулінарія відіграють все більш помітну роль у сучасному суспільстві, що пов'язано насамперед зі збільшенням тривалості дозвілля та наявністю коштів для виконання ритуалів повсякденності на кшталт «шопінгу», дозвілля у тематичних парках та у мережах сервісного обслуговування.

Як предмет культурної антропології, вивчення кулінарних соціокультурних кодів та інших аспектів споживання їжі традиційно перегукується з етнокультурними роботами К. Леві-Строса. Їжа, кулінарні ритуали сьогодні втратили більшу частину сакральних конотацій. Пафосні культові «бенкети», ритуали, пов'язані з міфологічними та релігійними діями, підтримкою тисячолітніх культурних традицій якщо й існують, то ексклюзивно та фрагментарно. Заборони на ті чи інші продукти значимі лише в окремих етнічних та національних кулінарних традиціях як механізми вираження етнокультурної ідентичності. Проте глобалізація суттєво вплинула на зміну кулінарних уподобань та продовжує агресивно формувати нові денационалізовані ритуали повсякденності. Саме ця поведінкова сторона соціокультурної гомогенізації опинилася у фокусі уваги Джорджа Рітцера.

Необхідно зазначити, що книга «Макдональдизація суспільства» Рітцера, опублікована вперше у 1993 році, перекладена десятками мов і постійно перевидається з новими уточненнями, предметними розширеннями та доповненнями автора [5]. Крім головної теми він займається методологічними проблемами соціології масової культури, видає збірники, безпосередньо пов'язані з його оригінальними інтерпретаціями динаміки суспільства споживання – «макдональдизації». Останніми роками предметом його досліджень став багатовимірний феномен глобалізації. Творець поняття та концепції «макдональдизації», Джордж Рітцер опублікував кілька робіт, які безпосередньо відносяться до теми макдональдизації повсякденності. Крім цього як редактор він склав кілька збірників наукових праць, безпосередньо

пов'язаних з новітніми тенденціями суспільства споживання, де макдональдизація виявляється свого роду матричним принципом.

Термін «макдональдизація» став часто вживаним. Концептуально і метафорично він працює у різних контекстах, де стандартизація та раціоналізація людської діяльності розглядається як загроза для індивідуальності, оригінальності та креативності. Як метафора «макдональдизація» використовується у назвах досліджень із глобалізованими комерційними та культурними трендами. Цей концепт/метафора є в заголовках книг, присвячених соціології юриспруденції («Макдональдизація американської поліції, судів та виправних установ» Метью Робінсона [6], модернізації університетської освіти (збірник «Макдональдизація вищої освіти» [4], трансформації сучасної церкви Джона Дрейна [3]).

Якщо Макс Вебер вважав, що бюрократія є найбільш репрезентативною моделлю модерного суспільства, то Джордж Рітцер доводить, що ресторани готової їжі виявляються найбільш репрезентативною моделлю сучасної споживчої парадигми [2, с. 222-223]. Д. Рітцер у своїх дослідженнях сучасної масової культури показав, що в міру комерціалізації та брендування динаміка культурної глобалізації розвивається за типом розгортання мереж швидкого обслуговування. За методологічну модель Рітцер прийняв культурний тренд ресторанів-закусочних швидкого обслуговування (fast-food restaurant) «Макдоналдс» (McDonald's).

Перші ресторани мережі Макдоналдс з'явилися в США у 1955 (у 2004 в світі діяло вже понад 30 тисяч таких ресторанів у 119 країнах). Швидке, недороге та якісне обслуговування, стандартне меню створюють ефект масового споживання. Окрім логотипу McDonald's Corp існує також образна персоніфікація бренду – Роналд Макдоналд, забавний клоун із доброю гостинною усмішкою. Феномен експоненційного та планетарного поширення цієї ресторанної мережі, її очевидний вплив на культуру повсякденності виявився у фокусі уваги соціологів та соціальних теоретиків, які намагалися зрозуміти механізми культурної глобалізації.

Рітцер виділяє кілька компонентів макдональдизації. Ефективність – оптимальний метод виконання завдання, зумовлена швидкістю задоволення потреб (харчування) та мінімізацією часу (відпущеного для приготування та доставки їжі). Калькульованість об'єктивується в кількісних термінах (продажах) з одночасною мінімізацією суб'єктивного ставлення до процесу виробництва, високої якості кінцевого продукту та успішної реалізації. Вона визначає найкраще співвідношення ціни та якості. Передбачуваність – стандартизація передбачає одноманітність форми та обслуговування. Якість обслуговування одноманітно, не залежить від місця та часу. Робота стандартна, рутинна та прогнозована. І останній компонент це контроль – стандартизація продукту та обслуговування веде до заміщення гуманітарних технологій негуманітарними [1, с. 75-76].

Ці чотири інтегрованих принципи базуються на припущенні переваги раціональної організації діяльності над ірраціональними процесами [1, с. 76].

Виділяючи абсолютизацію оптимального елемента в обслуговуванні (феномен макдональдизації), Рітцер приходиться до парадоксального висновку про те, що серцевиною такою культури є ірраціональне начало. Під «раціональним» він розуміє продукти людського розуму, гуманність, яка мінімізована, на його думку, в системі ресторанів швидкого харчування. Цей ірраціонально-раціональний принцип автор вважає п'ятим компонентом макдональдизації. Тут, швидше, треба говорити про дегуманізацію технологічного прогресу, а не про ірраціональність раціональної діяльності. Рітцер також вважає, що засиллю макдональдизації у всіх сегментах постіндустріального світу слід протиставити «демакдональдизацію».

Макдональдизація – це один із очевидних механізмів глобальної гомогенізації. Те поняття, яке за традицією мають на увазі під словом «глобалізація», у різних контекстах виявляється на перетині публіцистичних, повсякденно нарративних і академічних дискурсів. Тому вкрай важливим є визначення меж компетенції «розповідей про глобальне». Ключові концепти глобалізації дають змогу ефективно структурувати суперечливі тенденції багатовимірних глобальних трансформацій. Рітцер розміщує тему глобальних змін у контексті дискусій та обговорень провідних експертів. Тематичний підхід дозволяє досліднику уточнити актуальні проблеми глобалізації та виділити основні напрямки дослідження цього багатовимірного феномену [2, с. 224].

Макдональдизація історичної свідомості об'єктивно репрезентує глобалізацію як динамічне та багаторівневе явище. Розуміння механізмів та властивостей макдональдизації дозволяє набагато точніше пізнавати природу та спрямованість суперечливої планетарної інтеграції, що супроводжується гомогенізацією соціальних та культурних практик.

Література:

1. Буряк В. В. Макдональдизация как модель культурной гомогенизации // Культура народов Причерноморья. 2011. №206. С. 75-77.
2. Дмитриев Т. А. Осовременивая Макса Вебера: Джордж Ритцер и его теория макдональдизации // Мониторинг общественного мнения: экономические и социальные перемены. 2011. №1(101). С. 222-226.
3. Drane J. The McDonaldization of the Church. London: Darton, Longman & Todd Ltd, 2000. 192 p.
4. Hayes D. The McDonaldization of Higher Education. Charlotte, North Carolina: IAP LLC, 2006. 236 p.
5. Ritzer G. The McDonaldization of Society 5. London: Pine Forge Press, 2007. 320 p.
6. Robinson M. B. McDonaldization of America's Police, Courts, and Corrections // McDonaldization: The Reader. London: SAGE, 2002. P. 77-90.

Chumak Yegor, Yelizaveta Shcherbyna,
Scientific Supervisor: prof. Petinova O. B.
Ushinsky University, Odesa

GRIGORIY SKOVORODA ON THE MENTAL MORAL LABOR EDUCATION OF CHILDREN AND PANTHEISM IN THE PHILOSOPHY

According to Grigory Skovoroda, the teacher should encourage students to have a desire to learn new information.

Among the means and methods of study the teacher singled out lectures, reports, conversations, debates. In the process of study it is necessary, in his opinion, to take into account the inclinations and abilities of children, centuries and their individual characteristics.

Gregory Skovoroda was an educator of the people in the deepest sense of the word. He taught the people and learned from the people.

Requirements for the teacher were: first and foremost deep knowledge, devotion to his people, humanity, respect for those whom he teaches, the ability to convincingly hold a word, patience, unselfishness.

Decisive in the moral education, according to him, is the formation of habits of high moral behavior of young people. Skovoroda also draws particular attention to the exceptional importance of respect and love for children, humane attitude towards them on the part of older parents and teachers. In general education, according to Skovoroda, should be carried out primarily through work, which he considered the basis of social life, as the "beginning" and "crown" of happiness, as the meaning of human life [1, 2].

The wandering philosopher's philosophy focuses on religious and moral issues. G. Skovoroda's philosophical concept is pantheism. God and nature are one: every person has God in him, he does not exist outside of man. For G. Skovoroda, the whole world is saturated with opposites: Life - Death, light - shadow, meaninglessness - wisdom, crying - laughter, dishonor - glory, ferocity - mercy, beginning - end, and so on. Everything in the world moves between opposites in a circle ("ring"), the beginning of which is falling away from God, and the end is returning to him.

Skovoroda did not create a theoretically formed and systematized teaching. He understood his philosophy as the ability to live in God, in harmony with nature, in peace with people and his own conscience. The most necessary thing for a person is happiness, "peace of mind". It is accessible to all, consists in knowing yourself as an image of God. "Look inside yourself", that is, know yourself - this is the main motive of Skovoroda's philosophy. Each of the three worlds consists of two "natures", has a dual nature, one of which is visible (material), the second is invisible, that is, divine, Skovoroda believed. The invisible nature is the God who permeates all things [3, 4].

References:

1. Polishchuk F.M. Grigory Skovoroda. Life and Creativity. Kiev: "Dnepr". 1978.
2. Yarmachenko M.D., Kalenichenko N.P. The question of education and upbringing in the creative legacy of G. Skovorodi // *Elementary school*. № 12, 1995, URL, <https://www.ukrlib.com.ua/referats/printit.php?tid=12226> [in Ukrainian]
3. <https://thelib.info/filosofiya/2395319-sutnist-vchennya-skovorodi-pro-buttya-panteizm-srodnu-pracju-filosofiju-sercya-i-ljudinu/>
4. <https://www.oa.edu.ua/ua/info/news/2012/11-22-1>

Mikhailo Marchuk,

Scientific Supervisor: prof. Petinova O. B.

Ushinsky University, Odesa

THE IDEA OF THE «INNER» MAN IN SKOVORODA'S PHILOSOPHY

The problem of finding happiness and meaning in life has always worried thinkers. G. Skovoroda's teachings are aimed primarily at making the inner, spiritual life of a person richer. The philosopher points out that a person may not have resistance in the external environment, but instead rely only on his more intense inner life. This will allow you to be less dependent on circumstances that are impossible to control, which can, in my opinion, lead to happiness.

Skovoroda's philosophy is characterized by personalism, the focus is on the human personality. The path to happiness lies, according to the artist, through the moral improvement of man. The problems that Gregory explored are relevant today, because man, both before and now seeks to find inner harmony, as well as the path to happiness.

In his philosophy, Skovoroda seems to say that man is the key to all the mysteries of the world. He who has not known himself cannot know and change the environment.

The purpose of scientific research is to study the idea of "inner" man G. Skovoroda.

Frying pan believed that man has the visible and the invisible, fleeting and eternal. He believes that the inner man is almost completely lost in the outer world, he no longer hears himself.

In the philosophy of the frying pan, understanding man is the key to understanding the essence of being. He considers man, declaring him one of the worlds, a microcosm. The frying pan tries to understand the connection between this micro world and the macro world.

Skovoroda believed that everyone should go their own way, but everyone's goal is the same - to find themselves. And the philosopher saw his task in life, according to his philosophy.

References:

1. Zagrubiy P. V. Philosophical heritage of G.S. Skovoroda. K .: Znannya, 2000. 562 c.
2. Ivanyo I. V. Philosophy and style of thinking of G. Skovoroda. K.: Naukova dumka, 1983. 272 c.
3. Skovoroda G. S. Collection of works. K .: Znannya, 1995. 456 p.

ПРОГРАМА МІЖНАРОДНІ СКОВОРОДИНІВСЬКІ ЧИТАННЯ

ПЛАН ПРОВЕДЕННЯ ЗАХОДУ (початок о 10.00)

Слово від організаторів:

Петінова О. Б., доктор філософських наук, професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності, Університет Ушинського, куратор проєкту за Меморандумом про співпрацю, Україна

Cheng Xi Wu, Ph.D., National University of China, Professor of Accounting, Director of International Relations, Anhui University of Finance and Economics, China.

Ткаченко К. В., доктор філософії, викладач Аньхойського університету фінансів та економіки, куратор проєкту за Меморандумом про співпрацю, Китай

ЧАСТИНА І.

Вітання та представлення університетів-учасників:

Борінштейн Є. Р., доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності
«Соціокультурне у філософії Григорія Сковороди»

Атаманюк З. М., доктор філософських наук, доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності, Університет Ушинського **«Г. С. Сковорода – оригінальний український національний мислитель».**

Бойко А. І., доктор філософських наук, професор, завідувачка кафедри філософських і політичних наук Черкаського державного технологічного університету
«Національна безпека та ідентичність: людський вимір»

Шабанова Ю. О., доктор філософських наук, професор, завідувачка кафедри філософії і педагогіки НТУ «Дніпровська політехніка».
Вітальні слова та перспективи співпраці.

Пацула О. І., заступниця Директора Інституту управління, психології та безпеки Львівського державного університету внутрішніх справ, кандидат економічних наук, доцент.

Григорій Сковорода: сучасний контекст філософської рефлексії

Савіщенко В. М., директор Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти, доктор юридичних наук, доцент, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ.

Вітальні слова та перспективи співпраці

Halapsis A. V., Head of Social Sciences and Humanities Department, Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs, PhD, Doctor of Sciences, Professor. «**Philosophical Dimensions of Transhumanism**».

Стовпець О. В., доктор філософських наук, професор кафедри кримінального та адміністративного права, Одеський національний морський університет. **The experience of participation in the international event "Visiting Program for Young Sinologists" as an intercultural communication format between scholars from China and Ukraine**».

**Виступи студентів:
Student performances:**

1. **Notareva Anna**, second-year student of the Faculty of Foreign Languages «**Life of the philosopher G. S. Skovoroda**»
Scientific Supervisor: Associate Prof. Atamaniuk Z. M.
South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky
2. **田溶溶 «Legend of Li Bai»**
Scientific Supervisor: Tkachenko K. V., Phd, *Anhui University of Finance and Economics, China.*
3. **Kovalenko Natalia. «Grigoriy Skovoroda – existentially cordocentric evdemonist»**
Rybka Nataliia, Phd, associate Professor of the Department of Philosophy, History and Political Science
Odesa Polytechnic National University
4. **刘博文 «The “shortcut” to success that Lao Tzu taught us»**
Scientific Supervisor: Cheng Xi Wu, Ph.D, *Anhui University of Finance and Economics, China.*

5. **Yaroshevich Marya**, student of the Faculty of Philology
«**Artistic and Literary Philosophical Ideas in the Works of G. Skovoroda**»,
Scientific Supervisor: prof. Petinova O. B.
South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky
6. **沈思雨** «**Discover a great writer: Mao Zedong**»
Scientific Supervisor: Tkachenko K. V., Phd, Anhui University of Finance and Economics, China.
7. **Kazanzhi Alina**, student of the Faculty of Philology
«**Ethical teaching of G. Skovoroda and its significance for the modern**»,
Scientific Supervisor: prof. Petinova O. B.
South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky
8. **曹文洁** «**A talk about Lau Shaw**»
Scientific Supervisor: Tkachenko K. V., Phd, Anhui University of Finance and Economics, China.
9. **Voskoboinik Anastasia**, student of the Faculty of Philology
«**The symbolic world of Hryhoriy Skovoroda**», Scientific Supervisor:
prof. Petinova O. B.
South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky
10. **刘伟东** «**Yu Hua and his avant-garde novels**»
Scientific Supervisor: Tkachenko K. V., Phd, Anhui University of Finance and Economics, China.
11. **Peduri Alexander**, 1st year student of the Faculty of Social Sciences and Humanities
«**The idea of unequal equality in the philosophical work of G. Skovoroda**».
Scientific Supervisor: Associate Prof. Atamaniuk Z. M.
South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky
12. **刘娟** «**A book called the ordinary world**»
Scientific Supervisor: Tkachenko K. V., Phd, Anhui University of Finance and Economics, China.
13. **Zherdeva Ksenia**, second-year student of the Faculty of Foreign Languages,
«**Grygoriy Skovoroda's doctrine of cognition by heart**»,
Scientific Supervisor: Associate Prof. Atamaniuk Z. M.
South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky
14. **Gromova Daniella**, second-year student of the Faculty of Foreign Languages

«Eschatological views of Skovoroda»,

Scientific Supervisor: Associate Prof. Atamaniuk Z. M.

South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky

15. Serebrennikov Renata, second-year student of the Faculty of Foreign Languages
"The teachings of Skovoroda about the three worlds and two natures",

Scientific Supervisor: Associate Prof. Atamaniuk Z. M.

South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky

Discussion participants: 刘慧, 张泽同, 牛少强, 蒋水晴, 毛佳敏, 张书瑞

ЧАСТИНА II.

(початок об 11.20)

Пальчинська М. В., д. філос. н., професор, завідувачка кафедри філософії, психології та педагогіки Державного університету інтелектуальних технологій і зв'язку

«Проблеми філософії освіти в контексті сучасних викликів»

Лісеєнко О. В., д. соціол. н., проф. кафедри філософії, соціології та менеджменту СКД

«Згуртування суспільства через феномен культури та традиції щастя на прикладі спадщини Г. Сковороди»

Безродна В. І., к.політ.н., доцент, зав. кафедри політології, соціології та соціальних комунікацій Державного університету інтелектуальних технологій і зв'язку

«Цифровий активізм як форма громадянської участі»

Осипов А. О., д. філос.н., професор кафедри філософії і педагогіки НТУ «Дніпровська політехніка». **«Г. Сковорода в сучасному філософському контексті».**

Янушевич Ірина, канд. філос. наук, доцент кафедри філософії та методології науки Державного університету «Одеська політехніка»

«Шляхи досягнення справжнього щастя у філософському вченні Г. Сковороди»

Жарких Володимир, докт. філос. наук, професор, зав. кафедрою філософії та методології науки Державного університету «Одеська політехніка»

«The present-day significance of G. Skovoroda's philosophy of the heart»

Афанасьєв Олександр, докт. філос. наук, професор. кафедри філософії та методології науки Державного університету «Одеська політехніка»;

Василенко Ірина, канд. філос. наук, доцент кафедри політології Одеської національної академії зв'язку ім. О. С. Попова.

«Сковорода як філософ та музикант»

Жижченко В. П., к. філос.н., доцент кафедри філософії і педагогіки НТУ «Дніпровська політехніка». **«Концепція Г. Сковороди про «сродну працю» та сьогодення».**

Ковтун Л. В., аспірантка 4-го року навчання освітньо-наукової програми «Філософія», ступінь освіти (Доктор філософії), кафедра філософії і педагогіки НТУ «Дніпровська політехніка» (наук. керівник д.філос.н., проф. Шабанова Ю. О.) **«Специфіка перекладу творів Г. Сковороди на сучасну українську мову».**

Одинець О. А. аспірантка 1-го року навчання освітньо-наукової програми «Філософія», ступінь освіти (Доктор філософії), кафедра філософії і педагогіки НТУ «Дніпровська політехніка» (наук. керівник д. філос. н., проф. Шабанова Ю.О.) **«Проблема цілісності людини в творчості Г. Сковороди».**

Пацан В. О. (Євлогій, архієпископ Новомосковський), доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, к.філос.н., к. богослов'я. **«Наративні форми передання досвіду богоспілкування: шляхи осмислення у філософії Григорія Сковороди».**

Kozubai I. V., Senior Lecturer of Social Sciences and Humanities Department, Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs. **«The Art of Calligraphy through the Gregory Skovoroda's Philosophy of Heart».**

Denys Zhadiaiev, PhD., Assistant Professor of Social Sciences and Humanities Department, Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs. **«The Twofold Meaning of the 'World': What Did Not "Caught" Skovoroda?».**

Левін О. Л., доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, к.іст.н., доцент. **«Визначення національної ідеї в сучасній Україні».**

Головіна О. В., доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, к.іст.н., доцент. **«Любов як філософська категорія: історія та сучасні візії».**

Ядловська О. С., доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, к.іст.н. «Східна ментальність в контексті асиметричності гендерної політики».

Шубенок Т. І., старший викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. «Взаємозв'язок філософських ідей Г. Сковороди з принципами суспільного розвитку сучасної України».

Нікітіна І. П., старший викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. «Постать Григорія Сковороди в сучасному культурно-освітньому дискурсі».

Khadzhy Anna, Senior Lecturer of Social Sciences and Humanities Department, Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs. «Allegorical interpretation of Gregory Skovoroda's writing».

Леонова Н. В., доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, к.філол.н. «Г. С. Сковорода – філософ-містик і поет. Лінгвістичний аспект діалогу "Розмова, звана алфавіт, чи буквар миру"».

Врайт Г. Я., к. філос. н., доцент кафедри філософії, соціології та МСКД, Університет Ушинського

Бикова С. В., к.псих.н., доц. кафедри філософії, політології, психології та права Одеської державної академії будівництва та архітектури «Проблема людини як цінності в філософії Г.С. Сковороди»

Мірошніченко Л. В., доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, к.філол.н., доцент. «Особливості філософського підтексту афоризмів Г. Сковороди».

Ishchenko T. V., Senior Lecturer of Social Sciences and Humanities Department, Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs. «Perception peculiarities of Skovoroda's writings»

Коваленко Руслан, студент 4 курсу освітньої-професійної програми «Філософія», ступінь вищої освіти «бакалавр», кафедри філософії і педагогіки НТУ «Дніпровська політехніка» (наук. керівник д. філос. н., проф. Шабанова Ю.О.), «Символізм в творчості Г. Сковороди»

Федоряк Ірина, студентка 4 курсу освітньої-професійної програми «Філософія», ступінь освіти «бакалавр», кафедри філософії і педагогіки НТУ

«Дніпровська політехніка» (наук. керівник к. політ. н., доц. Пазинич Ю.М.),
«Психологічний вимір антропології Г. Сковороди»

Горобець Денис, студент 4 курсу освітньої-професійної програми «Філософія», ступінь вищої «бакалавр», кафедри філософії і педагогіки НТУ «Дніпровська політехніка» (наук. керівник к. філос. н., доц. Тарасова Н.Ю.)

«Проблема часу в концепції трьох світів Г. Сковороди»

Бутенко Елеонора, аспірантка 1 року навчання ОНП «Філософія», кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності, Університет Ушинського (наук. керівник д. філос. н., проф. Добролюбська Ю. А.)

«Дві натури і три світи» у філософській системі Григорія Сковороди

Міхальова Юлія, аспірантка 3 року навчання ОНП «Філософія», кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності, (наук. керівник д. соціол. н., проф. Лісеєнко О. В.)

«Концепти дружби та любові в етико-аксіологічній концепції Г. Сковороди»

Університет Ушинського

Парадюк Олена, аспірантка 2 року навчання ОНП «Філософія», кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності, (наук. керівник д. філос. н., проф. Добролюбська Ю. А.)

«Макдональдизація історичної свідомості»

Університет Ушинського

Гульхан Юлія, аспірантка 3 року навчання ОНП «Філософія», кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності, (наук. керівник д. соціол. н., проф. Лісеєнко О. В.)

«Смисловий світ сучасної людини в контексті філософії Г. Сковороди»

Університет Ушинського

Соколова Оксана, аспірантка 4 року навчання ОНП «Філософія», кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності, (наук. керівник д. соціол. н., проф. Лісеєнко О. В.)

"Смисловий простір культури в філософії Г. Сковороди"

Університет Ушинського

Іванна Ніколаєва, аспірантка 2 року навчання ОНП «Філософія», кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності, (наук. керівник д. філос. н., проф. Добролюбська Ю. А.)

Атаманюк Зоя, д. філос., н., доцент кафедри філософії, соціології та МСКД

Університет Ушинського

Грушко Ганна, студентка 1 курсу соціально-гуманітарного факультету, спеціальність «Культурологія»

«Культурні наслідки ідей Григорія Сковороди у сучасному українському суспільстві»

Науковий керівник: проф. Борінштейн Є. Р.

Університет Ушинського

Шабатура Євгенія, студентка 2 курсу соціально-гуманітарного факультету спеціальність «Культурологія»

«Культурологічна проблематика у творчості Г. С. Сковороди»

Науковий керівник: проф. Борінштейн Є. Р.

Університет Ушинського

Орехова Олександра, студентка 3 курсу соціально-гуманітарного факультету спеціальність «Менеджмент соціокультурної діяльності»

«Проблема свободи у творчості Г. С. Сковороди (вплив культури бароко)».

Науковий керівник: проф. Борінштейн Є. Р.

Університет Ушинського

Гуртова А. О., студентка 1 курсу соціально-гуманітарного факультету, спеціальність 034 Культурологія

"Концепт "щастя" у філософії Григорія Сковороди"

Науковий керівник: к.філос.н. Самчук Л.С.

Університет Ушинського

Даниленко А., студентка 1 курсу соціально-гуманітарного факультету спеціальність «Культурологія»

«Культурно-етичний код українського народу у творчості Г. С. Сковороди».

Науковий керівник: проф. Борінштейн Є. Р.

Університет Ушинського

Гавриш Н. Є., студентка 2 курсу соціально-гуманітарного факультету, спеціальність 034 Культурологія,

"Використання ідей Григорія Сковороди для створення цільових соціокультурних проєктів"

Науковий керівник: к.філос.н. Самчук Л.С.

Університет Ушинського

Кошмелюк Н. С., студентка 4 курсу соціально-гуманітарного факультету, спеціальність 028 Менеджмент соціокультурної діяльності

"Особливості лінгвофілософської концепції Г. Сковороди"

Науковий керівник: к.філос.н. Самчук Л. С.

Університет Ушинського

Орехова Олександра, студентка 3 курсу соціально-гуманітарного факультету спеціальність «Менеджмент соціокультурної діяльності»

Життя та творчість Г.Сковороди: соціокультурний підхід до українських реалій

Науковий керівник: проф. Скловський І. З.

Університет Ушинського

Пужайло В., студентка 1 курсу факультету дошкільного виховання

"Сад Божественных песен" Г. Сковороды и его воплощение в культуре 20-21 в /Арсений Тарковский и Лина Костенко/

Науковий керівник: доц. Виноградова Н. М.

Університет Ушинського

Поплавська Т. М., канд. філос. н., доц. кафедри філософії, соціології та МСКД,

Федорова І. В., здобувачка кафедри філософії, соціології та МСКД

«Проблема самовдосконалення людини у філософії Г. Сковороди».

Університет Ушинського

Разорьонова М.В., магістрантка 2 курсу соціально-гуманітарного факультету, спеціальність 053 Психологія

"Національна ментальність як фактор соціально-психологічної адаптації"

Науковий керівник: д.філос.н., доц. Атаманюк З.М.

Університет Ушинського

Урізченко Я.В., магістрантка 2 курсу соціально-гуманітарного факультету, спеціальність 053 Психологія

"Екзистенційна бутійність архетипічних образів у культурно-історичному просторі"

Науковий керівник: д.філос.н., доц. Атаманюк З.М.

Університет Ушинського

Виступи студентів

Науковий гурток кафедри філософії, соціології та МСКД «Південноукраїнські наукові студії»

Марчук Михайло, студент 2 року навчання ОПП «Філософія», соціально-гуманітарний факультет, Університет Ушинського

«Ідея внутрішнього світу Григорія Сковороди»

Науковий керівник: проф. Петінова О. Б.

Чумак Єгор, студент 2 року навчання ОПП «Філософія», соціально-гуманітарний факультет, Університет Ушинського

«Пантеїзм у філософії Григорія Сковороди»

Науковий керівник: проф. Петінова О. Б.

Паїл Руслан, студент 2 року навчання ОПП «Філософія», соціально-гуманітарний факультет, Університет Ушинського
«Життєвий шлях Григорія Сковороди»

Науковий керівник: проф. Петінова О. Б.

Щербина Єлизавета, студентка 2 року навчання ОПП «Філософія», соціально-гуманітарний факультет, Університет Ушинського

«Г. Сковорода про розумове, моральне та трудове виховання дітей»

Науковий керівник: проф. Петінова О. Б.

ХРОНІКИ ВИСТУПІВ УЧАСНИКІВ

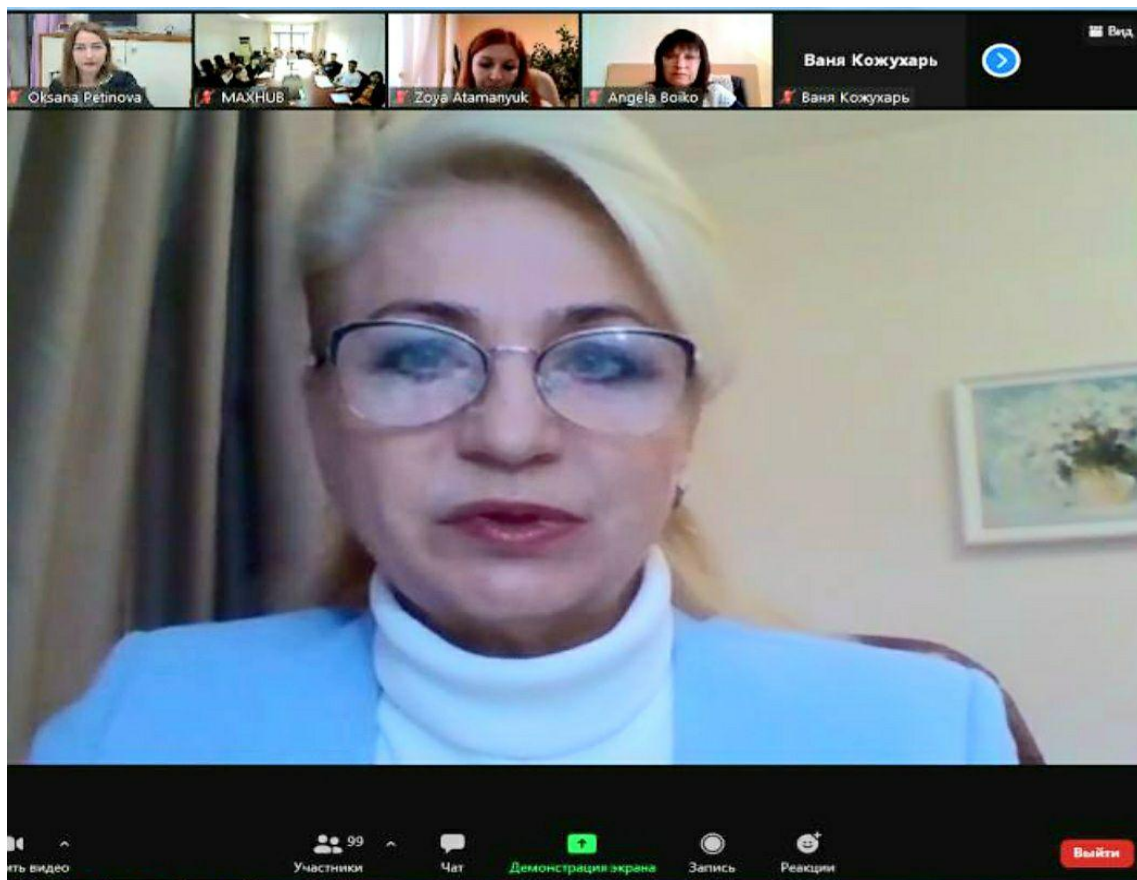
**INTERNATIONAL SKOVORODYN READINGS «PHILOSOPHICAL HERITAGE OF GRIGORY SKOVORODA»
МІЖНАРОДНІ СКОВОРОДИНІВСЬКІ ЧИТАННЯ «ФІЛОСОФСЬКА СПАДЩИНА ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ»**

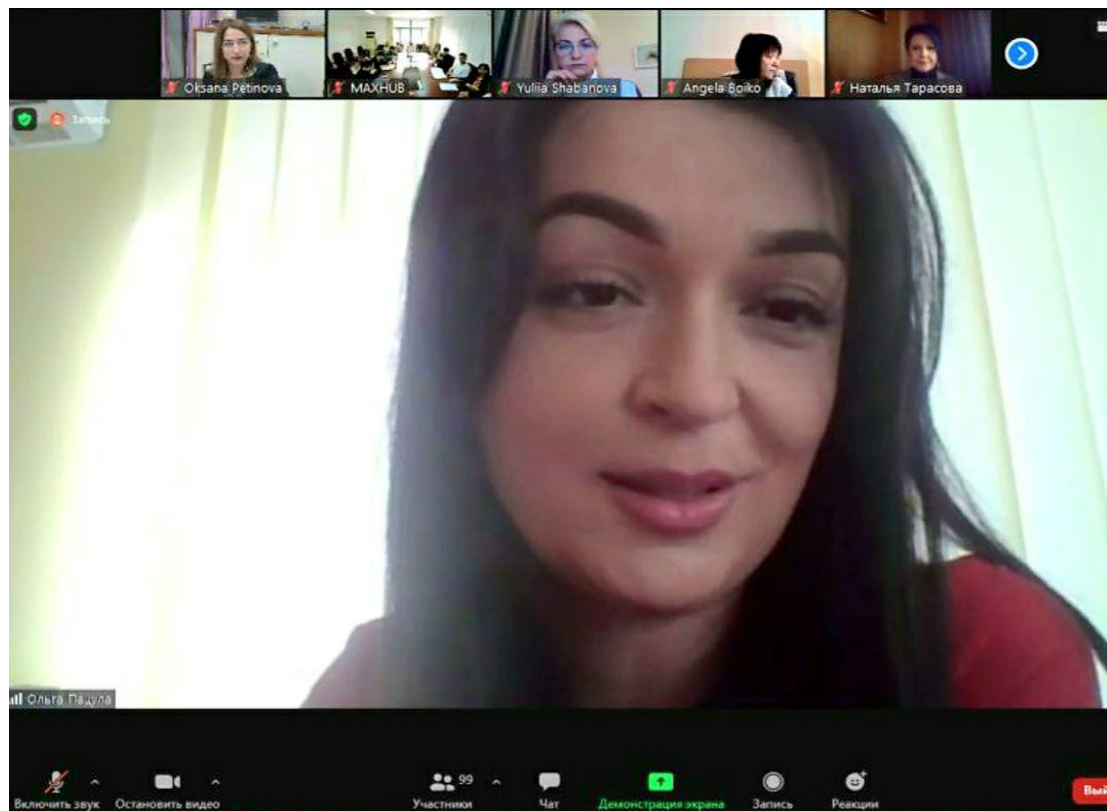
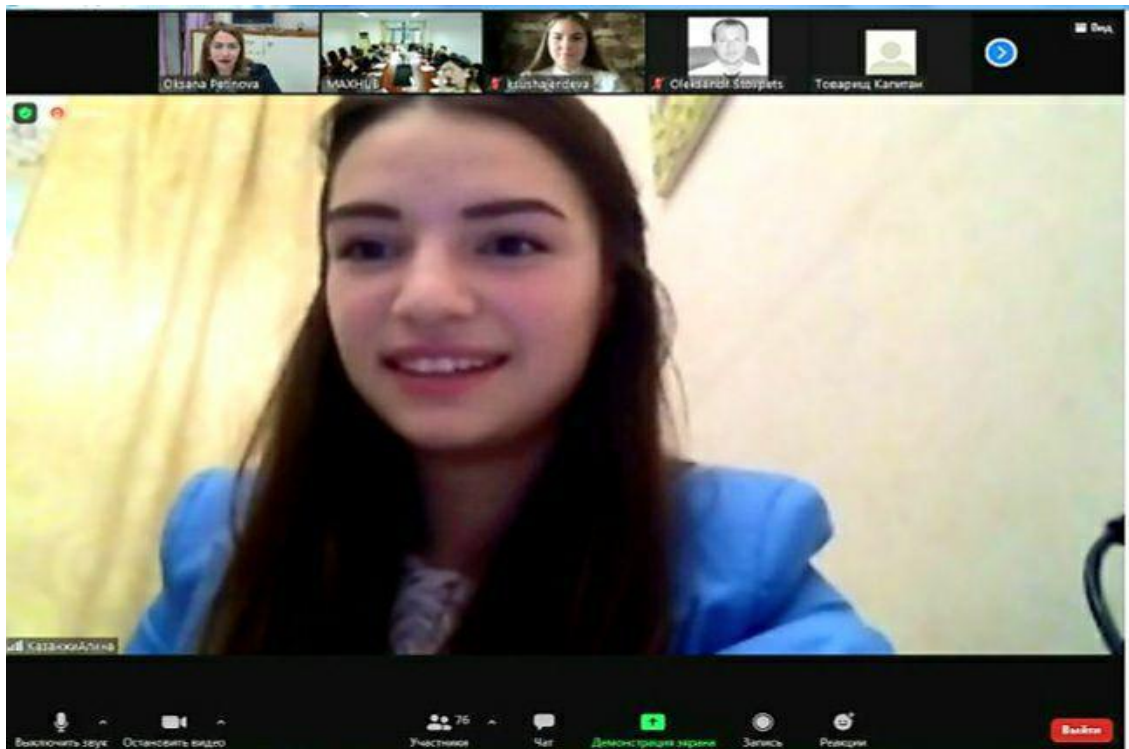
INTERNATIONAL SKOVORODYN READINGS «PHILOSOPHICAL HERITAGE OF GRIGORY SKOVORODA»
МІЖНАРОДНІ СКОВОРОДИНІВСЬКІ ЧИТАННЯ «ФІЛОСОФСЬКА СПАДЩИНА ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ»

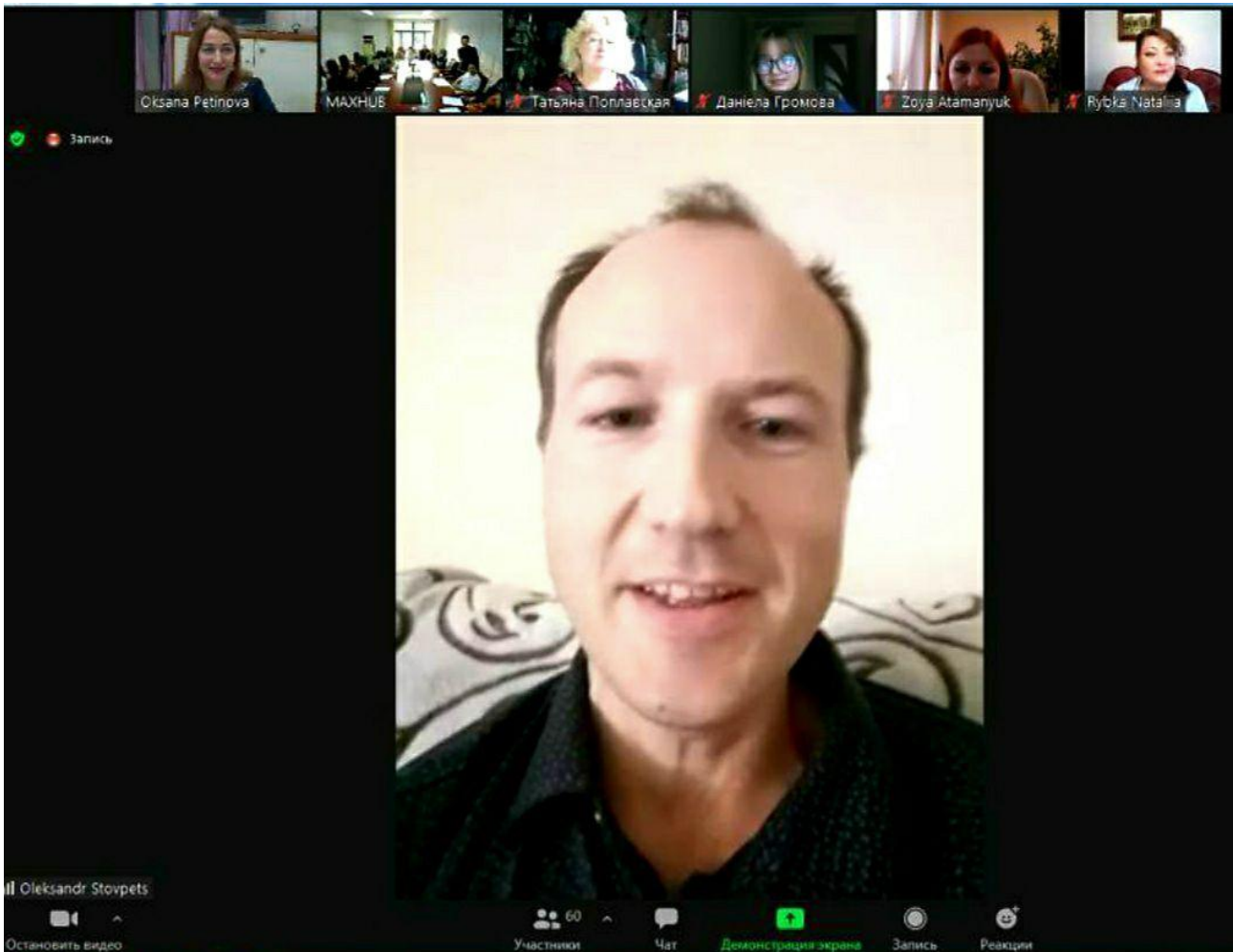
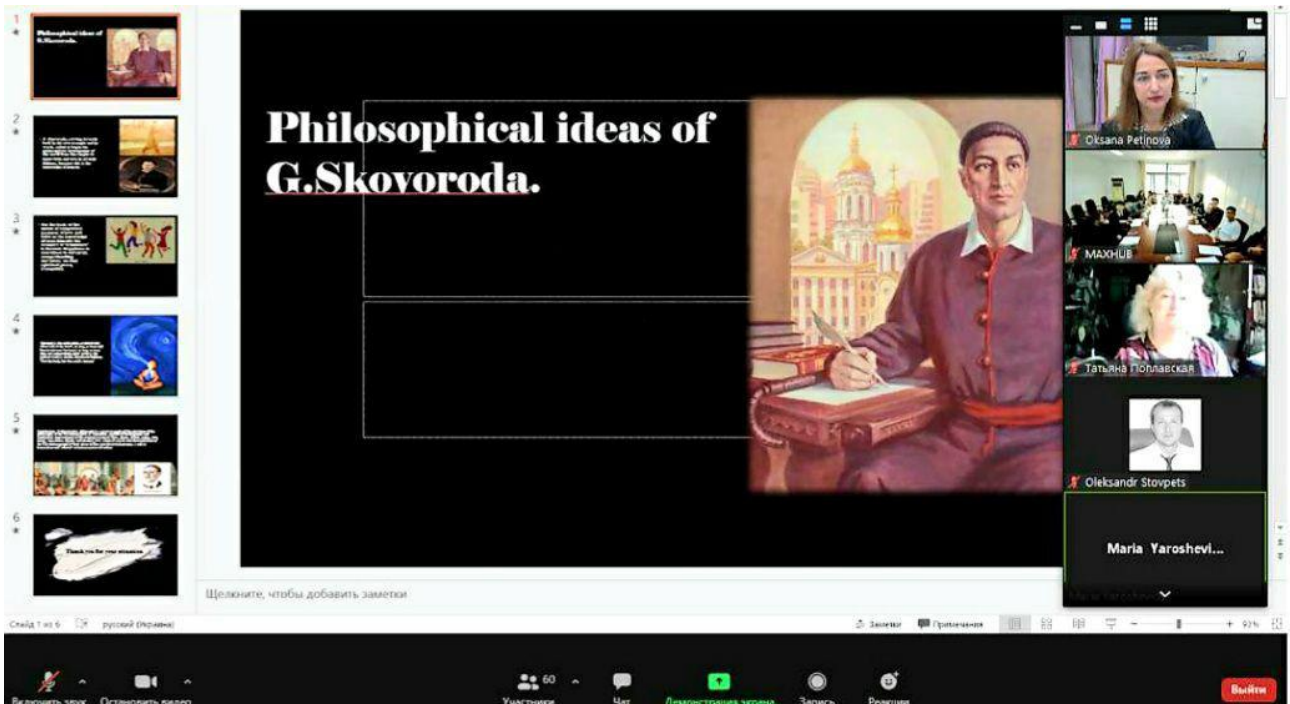
**INTERNATIONAL SKOVORODYN READINGS «PHILOSOPHICAL HERITAGE OF GRIGORY SKOVORODA»
МІЖНАРОДНІ СКОВОРОДИНІВСЬКІ ЧИТАННЯ «ФІЛОСОФСЬКА СПАДЩИНА ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ»**

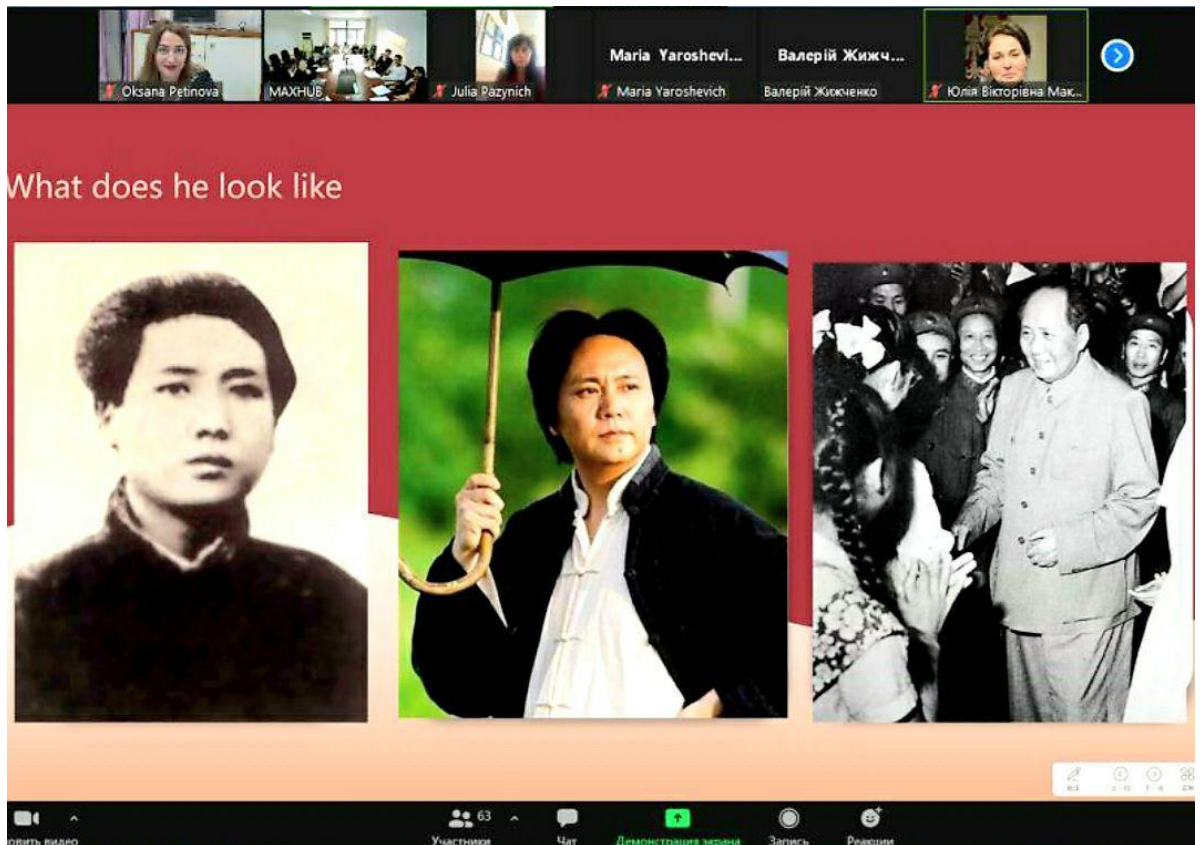
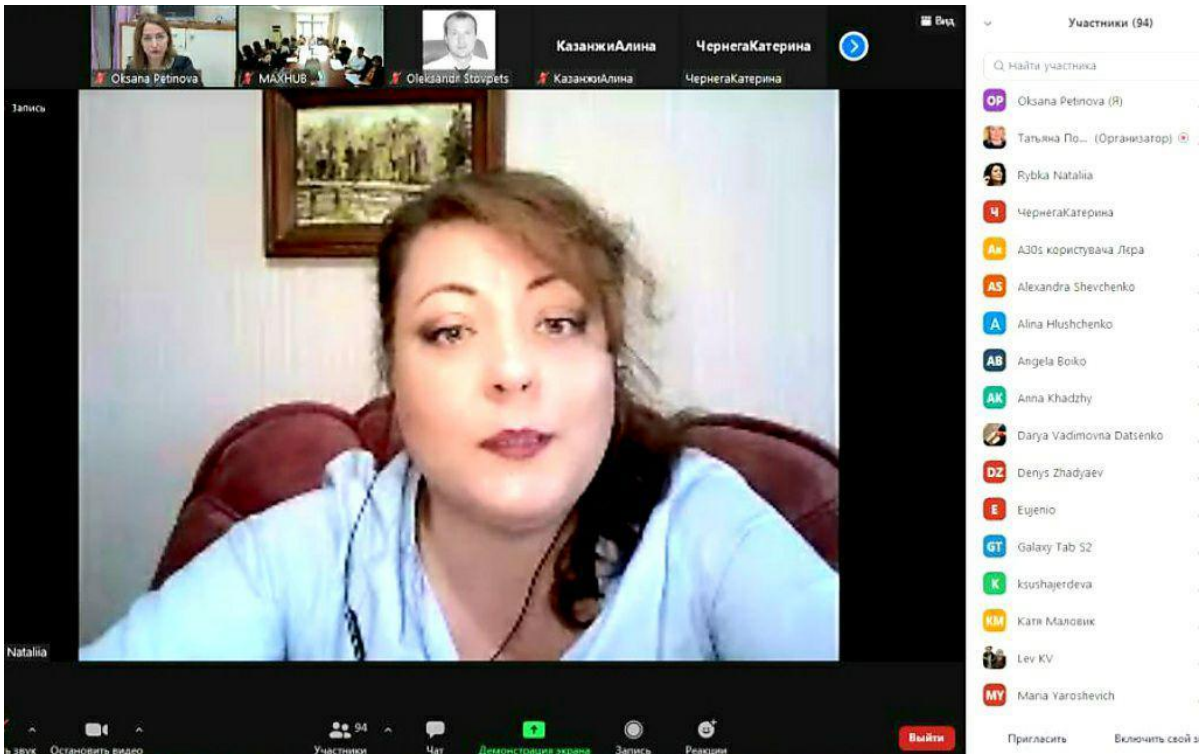
**INTERNATIONAL SKOVORODYN READINGS «PHILOSOPHICAL HERITAGE OF GRIGORY SKOVORODA»
МІЖНАРОДНІ СКОВОРОДИНІВСЬКІ ЧИТАННЯ «ФІЛОСОФСЬКА СПАДЩИНА ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ»**

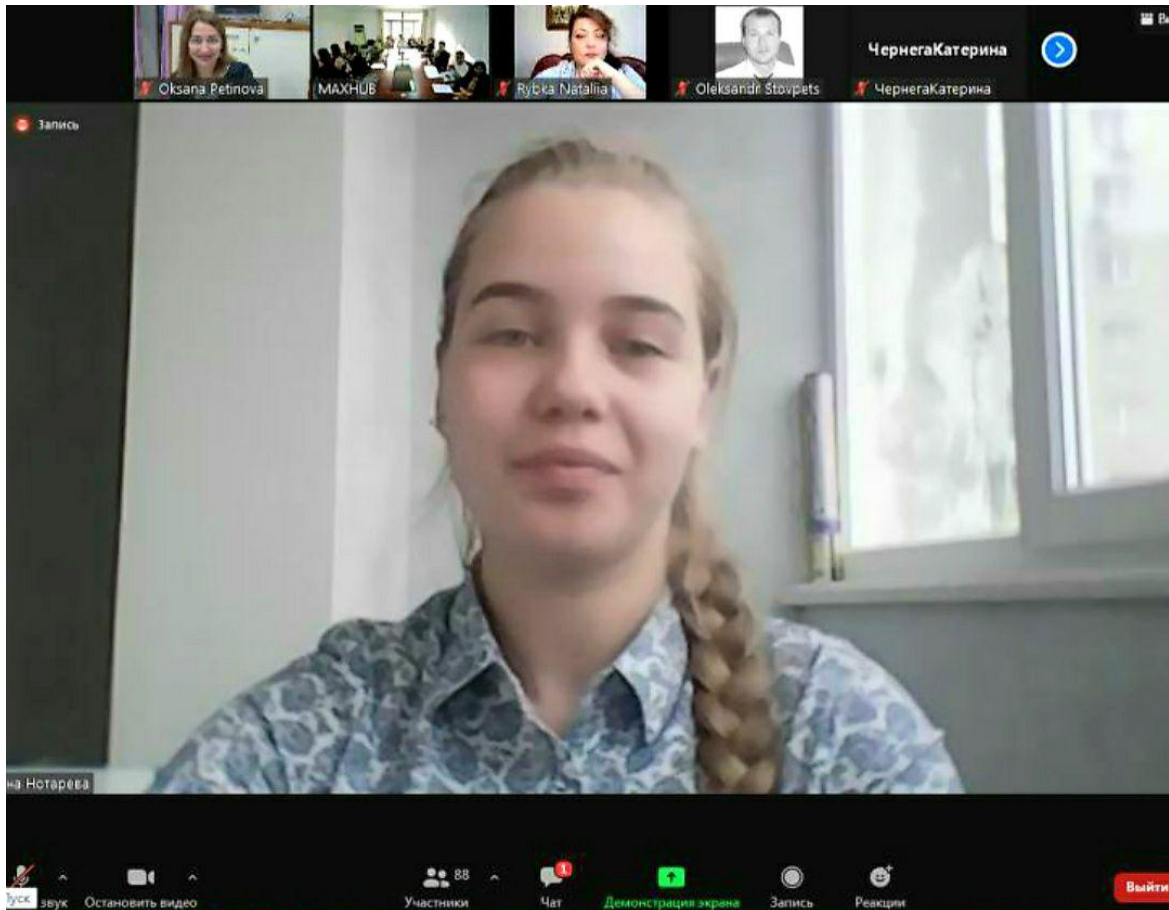

INTERNATIONAL SKOVORODYN READINGS «PHILOSOPHICAL HERITAGE OF GRIGORY SKOVORODA»
МІЖНАРОДНІ СКОВОРОДИНІВСЬКІ ЧИТАННЯ «ФІЛОСОФСЬКА СПАДЩИНА ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ»

INTERNATIONAL SKOVORODYN READINGS «PHILOSOPHICAL HERITAGE OF GRIGORY SKOVORODA»
МІЖНАРОДНІ СКОВОРОДИНІВСЬКІ ЧИТАННЯ «ФІЛОСОФСЬКА СПАДЩИНА ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ»

• G. Skovoroda's philosophical views are distinguished by originality and originality. Researcher Kudrinsky calls him a

"philosopher without a system."

探索一位大文豪

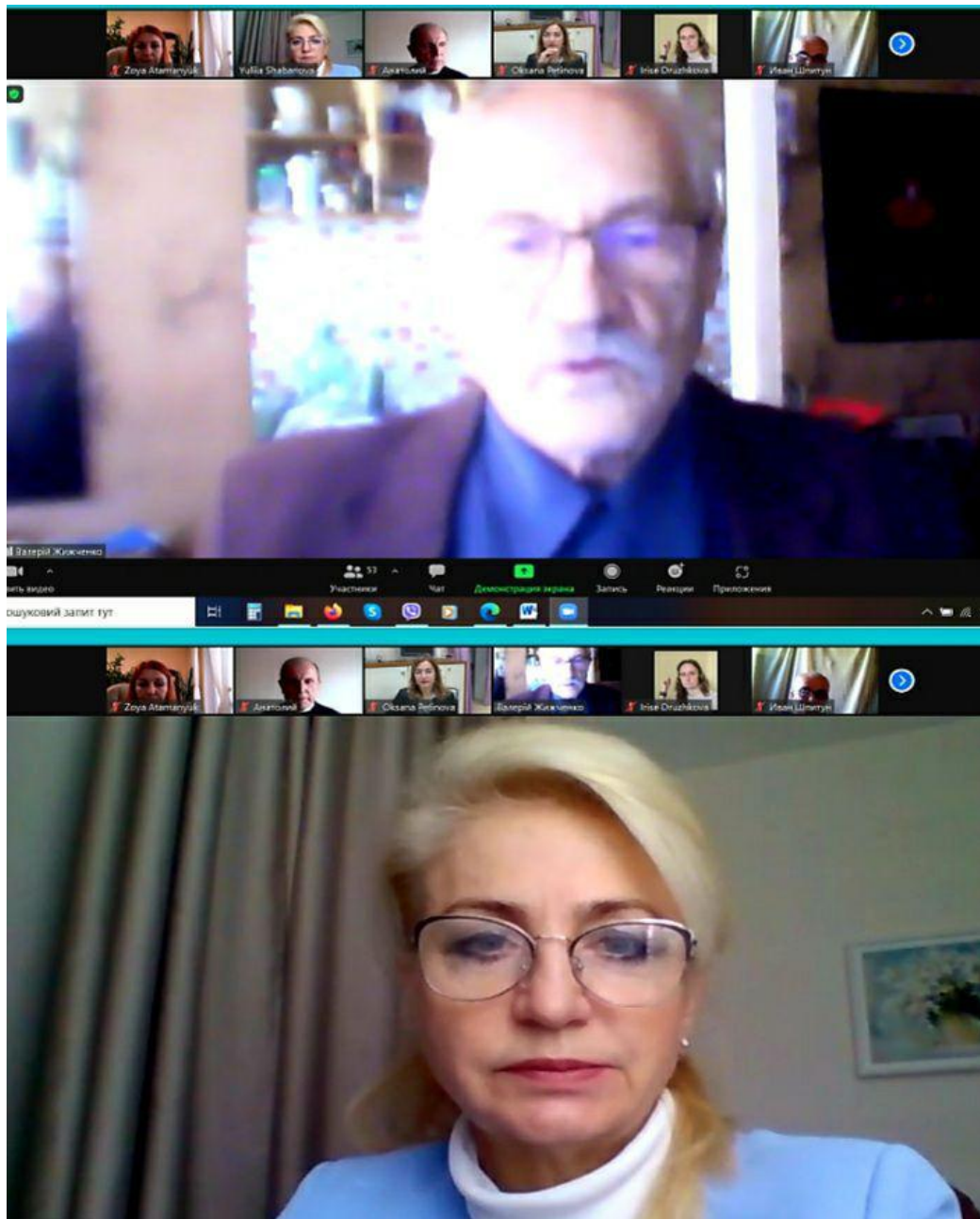
Discover a great writer

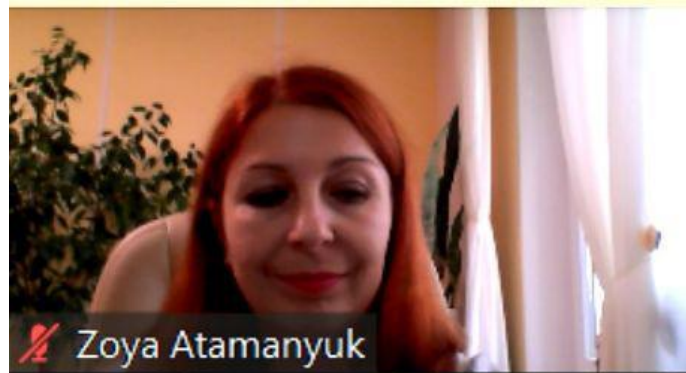
主讲：沈思雨

INTERNATIONAL SKOVORODYN READINGS «PHILOSOPHICAL HERITAGE OF GRIGORY SKOVORODA»
МІЖНАРОДНІ СКОВОРОДИНІВСЬКІ ЧИТАННЯ «ФІЛОСОФСЬКА СПАДЩИНА ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ»

**INTERNATIONAL SKOVORODYN READINGS «PHILOSOPHICAL HERITAGE OF GRIGORY SKOVORODA»
МІЖНАРОДНІ СКОВОРОДИНІВСЬКІ ЧИТАННЯ «ФІЛОСОФСЬКА СПАДЩИНА ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ»**

**INTERNATIONAL SKOVORODYN READINGS «PHILOSOPHICAL HERITAGE OF GRIGORY SKOVORODA»
МІЖНАРОДНІ СКОВОРОДИНІВСЬКІ ЧИТАННЯ «ФІЛОСОФСЬКА СПАДЩИНА ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ»**

